

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Urozené ženy v českých listinách (1400-1526)

Bakalářská práce

Autor: Alžběta Nováková
Studijní program: B7105 - Historické vědy Bc.
Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor:	Alžběta Nováková
Studium:	F15BP0209
Studijní program:	B7105 Historické vědy
Studijní obor:	Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Název bakalářské práce:	Urozené ženy v českých listinách (1400-1526)
Název bakalářské práce AJ:	Noble Women in the Czech Charters (1400-1526)

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce bude analyzovat postavení českých urozených žen v pozdním středověku na základě dochovaných diplomatických pramenů. Její koncepce se bude odvíjet od přístupu "dějin žen". Cílem bude zachycení specifík právního a sociálního postavení žen. Z dílčích otázek bude řešena role žen v těchto pramenech zejména ve vztahu k osobě vydavatele a adresáta, dále otázka stylizace listin, zastoupení žen ve svědečných řadách, ale také obecnější otázky jako např. užívání přídomků po rodičích či po manželovi.

Edice diplomatických pramenů k době pozdního středověku, dále digitalizované prameny na monasterium.net. CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Anna, Žena v Jednotě bratrské, Praha 1942. CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Anna, Žena v hnutí husitském, Praha 1915. ENNEN, Edith, Ženy ve středověku, Praha 2001. KOPIČKOVÁ, Božena, Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti, Praha 1992. KOZÁKOVÁ, Anděla, Právní postavení ženy v českém právu zemském, Praha 1926. LENDEROVÁ, Milena-KOPIČKOVÁ, Božena-BUREŠOVÁ, Jana-Eduard, MAUR edd., Žena v českých zemích od středověku do 20. století, Praha 2009. LENDEROVÁ, Milena, Žena v českých zemích od středověku do 20. století, Praha 2009. NODL, Martin a František ŠMAHEL, Člověk českého středověku. Praha 2002. Spory o čest ve středověku a raném novověku, edd. Tomáš Borovský Dalibor Janiš Michaela Malaníková et al., Brno 2010. ŠMAHEL, František, Mezi středověkem a renesancí, Praha 2002.

Garantující pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.
Oponent:	doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	18.12.2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Zdeňka Berana, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 4. 7. 2018

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce, panu PhDr. Zdeňku Beranovi, Ph.D., za veškerou pomoc, rady i velkou trpělivost. Dále bych ráda vyzdvihla cenné konzultace s paní PhDr. Janou Vojtíškovou, Ph.D. a její pohotové a milé rady.

Anotace

NOVÁKOVÁ, Alžběta, *Urozené ženy v českých listinách (1400-1526)*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2018, s. 47, Bakalářská práce.

Práce bude analyzovat postavení českých urozených žen v pozdním středověku na základě dochovaných diplomatických pramenů. Její koncepce se bude odvíjet od přístupu "dějin žen". Cílem bude zachycení specifik právního a sociálního postavení žen. Z dílčích otázek bude řešena role žen v těchto pramenech zejména ve vztahu k osobě vydavatele a adresáta, dále otázka stylizace listin, zastoupení žen ve svědečných řadách, ale také obecnější otázky jako např. užívání přídomků po rodičích či po manželovi.

Klíčová slova: urozené ženy, listiny, 1400–1526, Česká koruna, dějiny žen

Annotation

NOVÁKOVÁ, Alžběta, *Noble Women in the Czech Charters (1400-1526)* Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové 2018, 47 pp., Bachelor Degree Thesis.

Paper analyses a position of the Czech women of noble birth in the late Middle Ages on the basis of the extant diplomatic sources. The conception of the paper is created according to the „history of women“. The aim is to capture the specific legal and social status of women. In the paper there will be also discussed the position of women in these sources especially in the relationship to the publisher and the addressee, the form and style of the documents, representation of women in the witnesses series, and also more general topics for instance the usage of nobiliary particles of parents or husband.

Keywords: women of noble birth, documents, 1400–1526, Lands of the Bohemian Crown, history of women

Obsah

Úvod	1
1. Urozené ženy	5
1.1 Neprovdané ženy	5
1.2 Manželky	11
1.3 Vdovy	27
2. Možnosti prezentace tématu veřejnosti	34
Závěr	41
Seznam zkratk	44
Seznam pramenů a literatury	45
Rejstřík	48
Přílohy	50

Úvod

Pozice a postavení ženy ve společnosti je v současnosti velké téma. Vzhledem k všeobecnému soustředění se na hospodářské a politické dějiny, do kterých ženy zdánlivě nezasahovaly tak často jako muži, se v českých historických pramenech většinou musíme spokojit s jejich poměrně řídkým zastoupením.¹ Avšak i z těch skoupých podkladů, které pro studium historického práva ženy máme, lze vyčíst rozdílné závěry. V literatuře se mnohokrát skloňuje středověké rčení „*žena jest vězněm muže svého*“,² o kterém bychom stejně jako Božena Kopiczková mohli říct, že vypovídá za vše ostatní.³ Ale naopak například Anděla Kozáková ho považuje za „*jediný zbytek omezené způsobilosti ženy po stránce majetkové*“⁴ a tvrdí, že sloužilo spíše k ochraně ženy než k jejímu omezení. Pokud bychom měli doplnit ještě nějaké kladné hodnocení historického postavení české ženy, byla by to jistě takováto pochvala od Anny Císařové-Kolářové: „*Je-li postavení ženy v národě jedním z měřítek jeho kultury, pak patří národu českému čestné místo mezi nejvyspělejšími národy.*“⁵

Cílem této práce bude zhodnocení právního i sociálního postavení ženy ve středověku, a to na základě dochovaných diplomatických pramenů. K dosažení zvoleného cíle je totiž nutné znát dobovou právní praxi a zaměřit se na běžné, každodenní případy, na nichž lze nejlépe poznat mentalitu lidí. Z diplomatických pramenů jsou k tomuto hlubšímu poznání nejvhodnější právě listiny.⁶ Při zkoumání starších odborných publikací, které se zabývají dějinami žen, zjišťujeme, že autoři v nich písemné prameny diplomatické povahy jako zdroj bádání nijak často

¹ Božena KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992, s. 7.

² Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 4.

³ Srov. Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*. Praha 2002, s. 58.

⁴ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 4

⁵ Srov. Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942, s. 17.

⁶ B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992, s. 29.

nepoužívají.⁷ Proč již na ně současní historikové dávají větší důraz a proč jsou pro pochopení konkrétní historické epochy – v tomto případě dějin žen – tak vhodné, shrnuje Božena Kopičková: „*Pocházejí z různých vydavatelských okruhů, zahrnují stejně bohaté spektrum příjemců a dotýkají se téměř všech společenských vrstev a životních sfér středověkých žen. Mohou zasvěcovat do jejich mocenského vlivu na vrcholu společenské pyramidy například zmínkou o právu intervence, poučovat o životním standardu a materiální kultuře žen, o níž vypovídají zvláště testamenty, podávat svědectví o hospodářském podnikání žen, o jejich majetkoprávním postavení vzhledem k podílu na rodinném jmění / souhlas žen s prodejem, koupí či zastavením nemovitostí, dokumentovat ekonomickou situaci i společenský život v ženských kláštorech, také podporu církve ze strany zámožných a vlivných žen“.⁸*

Bakalářská práce se zaměřuje na období mezi léty 1400 až 1526, neboť bylo nutné zvolit si konkrétní období, na němž by bylo možné sledovat a popisovat postupný vývoj zvolené problematiky. Rok 1400 byl zvolen jako pevný bod mezi dvěma staletími, kdy se zároveň na našem území jako diplomatický jazyk začala prosazovat čeština.⁹ Tradiční horní mezník středověku na našem území, tedy rok 1526, je významným bodem českých dějin, který zapříčinil nastupující dlouhou vládu Habsburků. V práci jsem se zaměřila na urozené ženy, avšak nejvyšší společenská vrstva – královny – byly pro jejich specifickou dějinnou i společenskou funkci vynechány.

Při práci z listinami a při jejich zkoumání se práce opírá o archivní fondy a edice. Nejvíce se zaměřila na Státní oblastní archiv v Třeboni a na jeho digitalizované sbírky.¹⁰ Díky umožněnému on-line bádání

⁷ B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992, s. 31.

⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 31-32.

⁹ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 1994, s. 224.

¹⁰ Státní oblastní archiv v Třeboni, fond Cizí rody Třeboň.

v něm jsem dle jmen, stavu či příčině vydání listiny mohla najít přesně to, co bylo k tématu třeba. Národní archiv a jeho digitalizované materiály na webových stránkách monasterium.net byly také nepostradatelným zřídlem.¹¹ V neposlední řadě je třeba zmínit práci s edičně vydanými prameny od Františka Palackého a Josefa Kalouska,¹² dále Listáře a listináře Oldřicha z Rožmberka¹³ či Listář královského města Plzně.¹⁴ Pokusila jsem se na základě získaných údajů o dochovaných pramenech zjistit, jestli se díky listinám můžeme dozvědět konkrétní příklady právního a sociálního postavení urozené ženy ve vytyčené historické etapě. Pro lepší pochopení právních norem a pro lepší proniknutí do tématu práce často vychází také z knihy Anděly Kozákové *Právní postavení ženy v českém právu zemském*.¹⁵ Při zkoumání sociálního postavení ženy v uvedeném historickém období mi velmi pomohly také publikace Anny Císařové-Kolářové.¹⁶ Vzhledem k tématu o listinách bylo při psaní nutné nasbírat praktické znalosti z práce kolektivu autorů Ivan Hlaváček, Jaroslav Kašpar a Rostislav Nový *Vademecum pomocných věd historických*¹⁷ či z knihy Boženy Kopiczkové *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*.¹⁸

Práce se zaměřuje na období z let 1400–1526. V této době se již na našem území jako diplomatický jazyk místo původní němčiny a latiny prosazuje z větší části čeština.¹⁹ Do literatury obecně se pozvolna dostávala v období vlády Karla IV., první doložená česká listina

¹¹ Národní archiv, fond Úřad desk zemských – listiny (1351-1831); Národní archiv, fond České gubernium – guberniální listiny.

¹² *Archiv český čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivů domácích i cizích.*

¹³ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I.–III.*

¹⁴ *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad I. 1300–1450*, ed. Josef Strnad, Plzeň 1891.

¹⁵ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926.

¹⁶ Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915, Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942.

¹⁷ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 1994.

¹⁸ Božena KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992.

¹⁹ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 1994, s. 224.

pochází z roku 1370. Četnost česky psaných listin se postupem let zvyšuje a počátkem 15. století je jich známo již několik desítek a to z různého prostředí. V bakalářské práci se pokouším odpovědět na tyto nejdůležitější otázky: Jaké typy listin urozené středověké ženy uzavírali? Mohly na listinách svědčit? Používaly přídomek po rodičích nebo přijaly nový po manželovi? Jak vypadaly jejich pečetě? Jak se lišily listiny manželek, žen nikdy neprovdaných a vdov? Jaké byly rozdíly v jejich právním a sociálním postavení?

Vnitřní struktura práce je vytvořená na principu rodinného stavu žen. Urozené ženy zde jsou rozděleny do tří skupin, na neprovdané – panny, na manželky a na vdovy. Zároveň s tím jsem se pokusila načrtnout jak obecné dobové chápání oněch tří rozdílných stavů, tak i například názory na ně velkých myslitelů té doby. Práci jsem strukturovala dle tohoto klíče z důvodu velké rozmanitosti listin.²⁰ Pokud bych tedy práci dělila na kapitoly dle obsahu dochovaných listin, byla by velmi nepřehledná.

Při psaní práce jsem nejprve použila metodu heuristickou a analytickou – shromáždila jsem dochované historické prameny a jejich podrobnou analýzou jsem je vyhodnotila. Následovala činnost komparativní, kdy jsem porovnávala jednotlivé získané poznatky. Také jsem se z nich pokusila metodou syntézy vyvodit patřičné závěry.

V závěru práce jsem se v jedné kapitole zaměřila na návrhy různých možností prezentace tématu. Pokusila jsem se dobrat co možná nejpřístupnějších forem prezentace, takových, které by byly pochopitelné a zábavné i přes jistou specifičnost námětu práce.

Přílohy mé bakalářské práce jsou věnovány konkrétním listinám žen – vytvořila jsem ucelenou tabulku. Dále jsem k textu přiložila i designový návrh jedné z uvedených možností prezentace tématu.

²⁰ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 1994, s. 175.

1. Urozené ženy

1.1 Neprovdané ženy

Podle mnohých historiků byla žena dle obecného středověkého názoru – přes mnoho výjimek a přes časté dělení žen na dobré a špatné podle vzoru Evy a Panny Marie – nástroj ďáblův.²¹ Již v začátcích vytyčeného období se dočítáme o hříšné ženské přirozenosti²² či o neukojitelnosti ženské sexuality.²³ A i když se tento všeobecně podávaný středověký postoj k ženě v různých společenských i náboženských oblastech měnil, jak bude vysvětleno dále, mohlo by se zdát, že tím nejideálnějším typem ženy je ta, která své „hříšné přirozenosti“ nepodlehne. A to žena neprovdaná – panna.

Vždyť panenství je v křesťanství už od prvních dob bráno jako zvláštní, privilegovaný stav, kdy jsou panny nahlíženy jako samotné nevěsty Kristovy. Tato až přehnaná úcta vedla dokonce k zavržení manželství.²⁴ V období počátku rozvoje Jednoty bratrské a v případech pronásledování a vyhnanství se v ní podobné názory jako právě názory prvních křesťanů objevily také. Díky tísnivým událostem se tak můžeme dočíst tohoto: „*Vyhnanství snáší člověk hůř, má-li ženu a děti. V takový zajisté čas nic není bídnějšího nad ty, kteří ženou a dětmi jako břemenem obtíženi jsou.*“²⁵ Začátky dějin Jednoty bratrské jsou nám tedy příkladem vysokého obdivu k ženskému panenství. Zajímavostí je, že pod dojmem tohoto se dokonce v rámci zmíněné církve užíval pojem panenství také pro pohlavní čistotu mužů.²⁶ Počáteční asketismus je postupem vývoje poněkud měněn a později se dočítáme o panenství jako o „*snadnějším*

²¹ Srov. Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915, s. 15.

²² *Tamtéž*, s. 15.

²³ Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ a kol., *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010, s. 116.

²⁴ Srov. Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942, s. 50.

²⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 51.

²⁶ *Tamtéž*, s. 52.

a způsobilejším k spasení“,²⁷ a stav manželský je popisován jako – sice náročnější, ale přesto – alternativa spasení.

Po nahlédnutí do spisů konkrétních dobových osobností lze najít jednak podobný názor na panenství, jako byl vyličen, jednak už poněkud progresivnější. Například Husův traktát O manželství ve svém závěru obsahuje tuto větu: „*Neb věčšieho jest zaslúženie, nesmilně v čistotě sě zdržeti, nežli v manželský stav vstúpiti: poněvadž je ten stav panenský od Boha nejповыšenější a nejjistější.*“²⁸

Chelčický dodává, že „*Bůh nade vše miluje čistotu*“²⁹ a v některých částech svého díla přesvědčivě horuje pro panenství. Ale zároveň už u něj můžeme nalézt varování před možností škodlivé pýchy a domýšlivosti, kdy neprovdané ženy jsou zdánlivě tím pravým, ale jejich panenství je často důsledkem „*chladné povahy a choroby*“.³⁰

To, že zachování panenství není jen tak a je k němu zapotřebí i něco víc než jen udržení pohlavní čistoty, dobře shrnuje názor Jana Rokycany: „*Nynější panny, když panenství zachovávají, domnívají se, že jest již dosti a budou pyšné, hrdé, spurné a klevetné.*“³¹ Projevuje se zde tedy, nejspíš na základě zkušeností z denní reality, obraz dokonalé panny, která si důvod k obdivu zaslouží kromě čistoty tělesné také čistotou duchovní, pokorou a mírností. Neboli, dle dalšího výroku středověké osobnosti, tentokrát Tomáše Štítného ze Štítného, „*lepšíť jest pokorná žena než hrdá panna*“.³²

Je samozřejmé, že aby mohla být žena vůbec způsobilá k nějakým právním činům, musela nejprve dosáhnout zletilosti. Přechod do oněch let spravedlivých³³ nastával u různých stavů v různém věku. Dívka, která byla z panského stavu, stávala se dospělou ve 14 letech. Naopak zemský

²⁷ Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942, s. 59.

²⁸ Srov. *Tamtéž*, Praha 1942, s. 64.

²⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 19.

³⁰ *Tamtéž*, s. 24.

³¹ Srov. *Tamtéž*, s. 27.

³² Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915, s. 47.

³³ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 4.

stav dívčin zapříčiňoval její pozdější dospělost, až v 17 letech. Ale všeobecně byly dívky zletilé dříve než chlapci.³⁴ Zletilost byla potvrzována na základě věku teprve později, původní zjištění stáří se dělalo z dnešního pohledu poněkud nedůstojně, a to ohledáním. Výsledek ohledání byl zanesen do desk zemských. V době, na kterou je tato práce zaměřena, byl tento způsob již většinou odstraněn. Ale přece se můžeme ještě v roce 1486 dočíst o jednom z posledních případů ohledání, a to na Moravě.³⁵

Jakmile tedy žena dosáhla dospělosti, mohla různě jednat v rámci právního systému. Základním článkem majetkového práva byl všeobecně takzvaný rodinný nedíl.³⁶ Dcera měla samozřejmě v období zletilosti více možností, mohla se provdat či vstoupit do kláštera. V této kapitole je pojednáváno o těch ženách, které se nikdy nevдалy. Pokud k tomu došlo a dcera zůstala svobodná, měla v rodinném nedílu o trochu horší postavení než syn. Zatímco dospělý syn mohl otce požádat o oddělení z nedílu a muselo mu být vyhověno, dcera mohla zůstat neoddělena nebo naopak být oddělena a to v obou případech i proti její vůli. Je nutné zohlednit, jaká práva měla neprovdaná žena v případě oddělení a jaká při neoddělení.

Žena neoddělená, tedy ta, která zůstala v rodině, měla nárok na jakési doživotní opatření. A to běžně ze strany otce, nebo pokud osiřela, ze strany bratrů.³⁷ Na věno pochopitelně jako neprovdaná právo neměla. Avšak pokud se jednalo o nemocné nebo nějak postižené dcery, u kterých nebyla naděje na vdavky, udělala se výjimka, přičemž tyto měly nárok dokonce na větší věno než jejich případné vdané sestry.³⁸ Neprovdané ženy žijící tedy v nedílu mohly mít kromě doživotního zaopatření také svůj soukromý majetek. Toho nabývaly většinou ve formě daru nebo

³⁴ Ctibor TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, *Kniha Tovačovská, aneb, Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Pamět obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Mar. Mor.*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868, s. 111.

³⁵ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 5-6.

³⁶ *Tamtéž*, s. 17.

³⁷ Ctibor TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, *Kniha Tovačovská*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868, s. 80-81.

³⁸ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 21.

dědictví. Obecně bylo neoddělené ženě dovoleno s majetkem disponovat, pokud se ovšem nejednalo o majetek rodinný, který musel zůstat v nedílu.

Již z nedílu oddělená žena, tedy neprovdaná panna, byla, jak už bylo dříve zmíněno, úplně svobodná a na roveň postavená oddělenému muži.³⁹ Tyto její výhody, tedy vysoké postavení a volnost v ekonomických činech, jsou velmi dobře čitelné v dochovaných pramenech. Mohly svůj majetek prodat, darovat, mohly svědčit nebo mohly být například jistcem.⁴⁰ Jedním z dochovaných případů je ten ze života Anežky z Rožmberka. Tato příslušnice významného rodu se nevdala, emancipovaně žila celý život sama na svém sídle v Třeboni a věnovala se hudbě, jízdě na koni, lovu či honům.⁴¹ Dvě listiny nám dobře popisují její využívání majetkového práva. V první Bohuslav ze Švamberka zprostředkovává smlouvu mezi Jindřichem z Rožmberka a jeho bratry a jejich tetou Anežkou. Neprovdaná Rožmberkovna podle úmluvy „*bude bydlet v určeném domě v Třeboni a bratři jí zde budou vyplácet doživotní důchod v penězích i naturáliích. Dále bude Anežce náležet Haškovský dvůr s rybníky, lesy a ostatním příslušenstvím a bude mít podíl na robotách v Lomnici.*“⁴² Anežka je pod touto smlouvou sama zaznamenána jako svědkyně. Zároveň je zde naznačena situace, která nastane po její smrti, kdy tento movitý majetek připadne zpět rožmberskému rodu. Ale i tak Anežka po osmi letech sepsala svou poslední vůli, ve které předchozí usnesení potvrzuje a veškerý svůj majetek odkazuje svým synovcům.⁴³ I když je tedy její poslední vůle zdánlivě pouze formalitou, ve skutečnosti byla velmi důležitá. Jelikož totiž byla jako svobodná, oddělená žena naprosto svobodná ve svém nakládání s majetkem a byla na stejné společenské úrovni jako muž,

³⁹ Tamtéž, s. 18-19.

⁴⁰ V *AC II.*, s. 383, č. 159, čteme: „*ten list židovský, ve kterémž jsou panna Margareta a pan Herbert jistci*“.

⁴¹ Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 72.

⁴² Celá listina v: Státní oblastní archiv v Třeboni, fond Cizí rody Třeboň, inventární číslo 227, signatura z Rožmberka 5/17, karton 64.

⁴³ Poslední vůle Anežky z Rožmberka v: SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 250, sign. z Rožmberka 27/9, k. 74.

platila pro ni i stejná právní norma o dědictví. Ve středověku bylo pravidlem, že jmění, které oddělená žena nikomu neodkázala, spadalo automaticky na komoru královskou.⁴⁴ Je poněkud logické, když bylo zmeškání napsání závěti bráno jako nedbalé, protože tím, že se její majetek stal odúmrtním, vlastně obírala svůj rod nebo přátele.

Panny měly ještě další bohulibou možnost, a to odkázat jmění církvi. Z pramenných listin o tomto jevu lze zmínit Markétu Zlenickou z Týnce, jejíž případ bude podrobněji probrán později.

V rámci tématu o neprovdaných ženách je nutné zmínit jednu velmi specifickou skupinu doživotně svobodných žen – řeholnice. Žena byla i po svém vstupu do kláštera stále způsobilá k právním činům. V Českém Krumlově tak například v roce 1423 celý sbor sester sv. Kláry prodal svou dříve svobodně koupenou louku Martinovi z Kamenice. Za všechny řeholnice je v úvodu listiny zmíněna abatyše Anna.⁴⁵ Obecně však panny, které vstoupily do kláštera, nejen že neměly nároku na věno, ale ani na dědictví. Až do Obnoveného zřízení zemského tak dostávaly pouze doživotní příspěvek a „*záleželo jen na vůli bratrově, chtěl-li ji dát více.*“⁴⁶ Odkázáno jim nebývalo nic z výstižného dobového důvodu, který je, že zkrátka ženy duchovní nemají dědit.⁴⁷ Řeholnice nemohly ani rozhodovat o tom, kdo získá jejich majetek po smrti. Naopak však, co se týče jejich práva k žalobě, v této oblasti byly svobodné stejně jako neprovdané, oddělené ženy. Dochoval se zápis o mnišce Dorotě z Býkovic, která pohání Václava z Jiříkovic, že jí dluží tři hřivny grošů.⁴⁸ I případ pŕuhonů byl ale pro řeholnice podmíněn, a to svolením svých představených.⁴⁹

⁴⁴ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 45.

⁴⁵ Srov. *AC VII.*, s. 624, č. 30.

⁴⁶ Srov. Ctibor TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, *Kniha Tovačovská*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868, s. 81.

⁴⁷ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 50.

⁴⁸ Vincenc BRANDL, *Libri citationum et sententiarum, seu. Knihy pŕuhonné a nálezové*, Brno 1873, s. 113, č. 486.

⁴⁹ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 58.

Jak už bylo zmíněno, řeholnice a abatyše, stejně jako všechny ostatní neprovdané oddělené ženy, měly stále svobodu v právnických úkonech. Díky tomu, že tedy zhotovovaly listiny, musely z důvodu formální přesnosti listiny k dokumentu přiložit kromě svého podpisu také svou pečeť.

Pokud se jednalo o neprovdanou ženu, pravidelně používala pečeť se znakem jejího rodu. Anděla Kozáková tak uvádí například pečeť Kateřiny z Hodic, která obsahovala kromě dalších formálních znaků také znak pánů z Hodic.⁵⁰ Pečetidla byla většinou okrouhlého tvaru, jen výjimečně tvaru lodičkového a pravidelně byla zhotovena z mosaze, z bronzu nebo ze stříbra.⁵¹

U duchovních osob – představených řádů, abatyší – byly pečete většinou oválného nebo lodičkového tvaru a tvořeny byly z bronzu, z mosazi nebo pouze ze železa. V českém prostředí abatyše na pečetích nepoužívaly svou vlastní podobiznu, což se dělo například v Německu. Pečeť naopak zobrazovala nějakou světici – nejčastěji tu, která byla patronkou uvedeného kláštera – dále například Pannu Marii nebo kostel.⁵² Důležitým příkladem je pečeť svatojiřské abatyše Kunhuty, která na ní byla pro svůj královský původ vyobrazována ne jako řeholnice, ale jako žena s korunou a sedící na trůnu.⁵³

⁵⁰ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 68-70.

⁵¹ *Tamtéž*, s. 68.

⁵² *Tamtéž*, s. 70.

⁵³ Srov. Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 76.

1.2 Manželky

Středověká žena je nejspíš nejčastěji chápána v roli manželky. Jak píše Božena Kopiczková: „*Porod stíhal porod, a pokud ne první tak velmi často některý z následujících přinášel po celý středověk smrt řadě mladých vyčerpaných žen, rodičích téměř od dětského věku.*“⁵⁴ Její poněkud chmurný popis středověké role ženy pokračuje výčtem osob, které měly se ženou pouze politické, mocenské či ekonomické záměry. Kromě otce, který svou dceru nezřídka použil jako předmět výhodného sňatku, to byl následně manžel.⁵⁵

Velmi zajímavé je postavení žen a všeobecné mínění o nich v době husitské. Můžeme zde totiž vidět krásný posun a poměrně citelné zvýšení jejich pozice. Dá se říci, že husitství je prodchnuto onou často zmiňovanou větou svatého Pavla: „*Žena ať mlčí v církvi!*“⁵⁶ Při opětovném nahlédnutí do životů a spisů osobností husitských Čech lze narazit na kritiku Jana Milíče z Kroměříže, který ženám vytýká, že „*chodí do kostela jen, aby se pobavily aneb ukázaly krásné šaty.*“⁵⁷

O poznání méně radikální je pak ve svých názorech na ženu Tomáš Štíttný ze Štíttného. Obecně se zmiňuje o muži jako o spolupracovníkovi a laskavém učiteli ženy, ne pouze o jejím pánu.⁵⁸ Muže nabádá, aby byli ke svým ženám dobří, a manželství sice nebere jako naprostý ideál, za ten považuje jako mnoho dalších panenství, ale ani ho nijak výrazně nesnižuje. K dobrým ženám má ve svém díle jednu krásnou řeč: „*A viete-li to, že téžměř veškeren svět po vás tiehne? Jste-li vy pyšny a jakž vy se hrdě staviete: tak všichni pyšni. Protož, kdyby vy pokorny a čisty byly myslí a postavú, i kdo by byl hrd aneb smilen, vida, ano tj. vám*

⁵⁴ Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 62.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 58.

⁵⁶ Srov. Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915, 13.

⁵⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 29.

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 48.

*protivno? A tak dávajíc všem dobrý příklad, vělmě by se líbily Bohu: a kak by pak se nelíbiti mohly svým mužóm?*⁵⁹

Při zaměření se na mistra Jana Husa a jeho výroky o ženě, zjistíme překvapivou změnu názoru v průběhu jeho života. Zatímco v počátcích varuje před celoživotní nemravností určitých žen a v jednom ze svých listů píše: „*A žeť ženy jsou poslové ďáblovi a řečnice, máš příklad na Evě, na ženě svatého Job a na ženě Pilátově.*“⁶⁰, v závěru jeho působení můžeme naopak číst toho: „*Ale již jsem shledal, že sprostní kněží chudí a chudí laikové i ženy statečněji pravdy brání než doktorové svatého Písma.*“⁶¹ Tento zřejmý pozvolný názorový proces se objevuje i co se týče postavení žen v církvi – Hus dokonce tvrdí, že ženy mohou napomenout i kněze a ten to musí pokorně přijmout. Mistr Jan Hus je ve svých názorech na manželství poněkud skeptický, ale rozhodně ho nijak nezavrhuje. To však neplatí o Petru Chelčickém, který manželství bere jako něco, co je „*dopuštěno pro výstrahu většího zlého*“.⁶² V jeho výrocih můžeme nalézt i poměrně tvrdé důsledky nepovedené výchovy, kdy potom rodiče přímo rodí „*syny zatracení*“.⁶³

Jak už bylo zmíněno, ženě byla kromě jiného připisována také velká sexuální touha, nad kterou musel mít muž stálý dohled.⁶⁴ Velmi zajímavá je v této oblasti otázka cti. To, že je čest ve středověku velmi důležitým pojmem, můžeme vyčíst z četného zastoupení sporů o čest v rámci všech žádostí o právní pomoc. Avšak nehledě na procentuální počty je zřejmé, jak důležitá byla čest pro člověka té doby ve smyslu sociálním i materiálním. Ženy jsou v těchto sporech poměrně často zmiňovány, a to jak přímo, tak nepřímo. Vždyť když se muž ve sporu dožaduje obnoveného potvrzení své bezúhonnosti, nepřímo tak vyžaduje i očištění jména ženy. Pokud byl muž obviněn z toho, že je „*paroháč*“, jeho žena

⁵⁹ Srov. Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915, s. 48-49.

⁶⁰ Srov. Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915, s. 62.

⁶¹ Srov. *Tamtéž*, s. 76.

⁶² Srov. Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942, s. 56.

⁶³ *Tamtéž*, s. 56.

⁶⁴ Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ a kol., *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010, s. 116.

byla zároveň vlastně nařčena z toho, že je „běhna“. (Tyto termíny a nadávky se opravdu používaly.) A díky uražené cti a sebevědomí muže, který byl tímto způsobem potupen narážkou na jeho neschopnost udržet si ženu, byla v případě vyhraného sporu očištěna zároveň ženina pověst.⁶⁵ Totéž platí při nadávce do „skurvysynů“, kdy muži doslova bránili svůj původ z počestné ženy.

Faktem také je, že v rámci sporů o čest byl muž očerňován z mnoha důvodů a byl označován nadávkami všeho druhu, například jako zrádce, lhář nebo padouch. Avšak naproti tomu, témata sporů o čest u žen byla velmi jednotvárná, jednalo se víceméně vždy o jejich sexuální chování.⁶⁶ Pokud bychom se chtěli pít po důvodu tohoto faktu, zjistíme, že je poměrně logický a prostý. Témata sporů jsou v případě žen tak přísně zacíleny na jejich cudnost, protože *„sexuální styk může vést k početí, potenciální důsledky ženské nevěry podkopávají základy rodiny a tím i celé struktury středověké společnosti.“*⁶⁷

Co se týče dalšího tématu, který je v moderní historii poměrně často diskutován, a tím je násilí na ženách, může nás překvapit středověká norma, kdy muž mohl běžně vychovávat svou manželku bitím.⁶⁸ Avšak naproti tomu lze najít zajímavý případ z veřejné krčmy, kdy muž svou ženu kvůli kritice jeho chování sice poměrně krutě zbije, ale doma ji potom mezi čtyřma očima odprosí a usmíří se s ní. Božena Kopiczková toto chování vysvětluje jako dobrý příklad společenské normy v podobě nutné nadřazenosti muže v domácnosti. *„Jak by mohl zajistit svou autoritu ve veřejném životě, pokud by si nedokázal poradit s vlastní ženou?“*⁶⁹ Ve středověkém právu trestním se nachází i část o případech znásilnění. Vzhledem k zásadní roli rodiny ve středověku a k tendencím,

⁶⁵ Celý příklad v: Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ a kol., *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010, s. 116-117.

⁶⁶ *Tamtéž*, s. 121.

⁶⁷ Srov. Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ a kol., *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010, s. 126.

⁶⁸ Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 62.

⁶⁹ Srov. Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ a kol., *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010, s. 123.

aby žena udržovala panenství až do manželství, byl tento zločin posuzován opravdu přísně. Pokud bylo zjištěno, že se opravdu jednalo o čin, který byl proti vůli ženy – prokazováno pomocí svědků, kteří potvrdili její křik – bylo znásilnění trestáno jako zločin vraždy, a to smrtí.⁷⁰

Uzavření manželství je jako takové v nejstarších českých dějinách velmi zajímavým aktem. Dělo se únosem nebo výkupem. Přípomínka těchto únosů se do moderní doby dostala ve formě veselých svatebních zvyků. Avšak v pramenech lze najít mnoho důkazů o poměrně vysoké četnosti tohoto druhu sňatku. Již velmi ojedinělý dochovaný případ je z roku 1502. Markéta z Markvartce pohání Smila z Vliněvsi a na Borči, že jí bez její vůle vzal její dceru Aničku z Chotomíře a nejen, že ji nechce vrátit, ale ani říci, kde je.⁷¹ Sňatek únosem se později stal trestným a ze sňatku výkupem se pozvolna stalo věno. Původní význam věna byl tedy „*dávkou, placenou za ženu. Byl to hotový obchod otců s dcerami.*“⁷² Jednou z nejčastěji zmiňovaných středověkých tradic byl výběr ženicha někým jiným než dcerou. Dcera se bez vůle nebo proti vůli otce nebo bratrů nebo poručníka vdát nesmí a nepomůže jí k tomu ani přímluva matky.⁷³ Je překvapivé, jaké byly tresty za nedovolený sňatek ve starém právním systému. Ten nejstarší a nejkrutější byl trest smrti, v pozdější době to byla „pouze“ ztráta majetku. Bohužel se žena ze strany rodiny někdy dočkala poměrně sobeckého jednání, kdy jí vybrali ženicha, ze kterého měli největší užitek nebo jí naopak před svatbou zdržovali, aby nemuseli zajišťovat věno. Pozvolný proces uvolňování v rámci právního systému je v tomto případě naštěstí dobře patrný, ženy se v případě nesnází mohly obrátit na krále a po kladném rozhodnutí soudu se mohly vdát podle svého a neztratit přitom věno.⁷⁴ Pozitivní v českém právu je fakt, že mesaliance, nebo-li nevhodný sňatek,

⁷⁰ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 64-65.

⁷¹ V: *AC XII*, s. 496, č. 1114.

⁷² Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 12.

⁷³ *Tamtéž*, s. 14.

⁷⁴ *Tamtéž*, s. 15.

se v něm nevyskytovala. Pokud si tedy urozený muž vzal ženu z nižšího stavu, nebyl s tím žádný problém a ženě se automaticky zvyšovala pozice na úroveň mužovu. Ale je nutné zmínit opačný případ, který v žádném případě nefungoval stejně, neboť „*žena se po muži šlechtí, ale muž po ženě nic, jako děti ne po mateři, než po otci.*“⁷⁵

Jak bude ještě zmíněno, v českém právu žena obyčejně nedělila. Pouze v těch případech, kdy v rodině nebylo mužských příbuzných, mohlo dědictví připadnout na dceru. Nicméně tradičně žena dostávala jako náhradu za chybějící dědičné právo věno, tedy jakýsi příspěvek do manželství a nové domácnosti.⁷⁶ Pokud ženy do dvou let nedostaly slíbené věno, na které měly nárok, mohly si stěžovat u krále nebo u zemského soudu. Jednou ze středověkých žen, které se o věno musely hlásit, byla i Dorota z Dobřic. Poháněla svého bratra, který držel jmění jejího otce, za nedodání věna. Stěžuje si, že její sestry dostaly každá dvacet hřiven, ale jí „*jest zhola nic nedáno*“.⁷⁷ Jediné případy, kdy byla dcera vyloučena z práva dostat věno, byly ztráta poctivosti a sňatek proti vůli rodičů.⁷⁸ Výše věna nebyla v právním systému nijak ustanovena, vše záleželo na otci. Dalším darem pro ženu, která se vdávala, byla výbava.⁷⁹

Věno, jako podstatná a pro život urozené ženy důležitá věc, bylo zřízeno smlouvou se ženichem. Rozlišoval se případ ženy neoddělené z rodinného dílu, tu ve smlouvě zastupoval její otec, a ženy již oddělené a svobodné, která smlouvu činily sama za sebe.⁸⁰ Svatební smlouva Oldřicha z Rožmberka, který vydává svou dceru Ludmilu z Rožmberka za Bohuslava ze Švanberka,⁸¹ je nám příkladem typické verze právního úkonu při sňatku neoddělené dcery. Nežil-li již otec nevěsty, uzavíral svatební smlouvu za neoddělenou ženu bratr, strýc či poručník. Tento

⁷⁵ Srov. *AC XIX.*, s. 510.

⁷⁶ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 19-20.

⁷⁷ Srov. Vincenc BRANDL, *Libri citationum et sententiarum, seu. Knihy pŕihonné a nálezové*, Brno 1873, s. 367, č. 1124.

⁷⁸ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 21.

⁷⁹ Ctibor TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, *Kniha Tovačovská*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868, s. 64.

⁸⁰ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 23.

⁸¹ Srov. *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV. 1449-1462*, ed. Rynešová, Praha 1929, s. 321, č. 460.

případ známe i z listiny Petra z Rožmberka, který se svou sestrou Hedvikou a Řehořem ze Štarhenberka v roce 1496 uzavřel smlouvu o svatbě Hedviky a Řehoře. V tomto listě se můžeme dočíst o výši věna, má být 4000 rýnských zlatých. Dále je zde udána výše obvěnění – rovněž 4000 rýnských zlatých. Instituce obvěnění bude v textu řešena později. Zároveň se ve smlouvě stanovují podmínky při případném Hedvičině ovdovění.⁸²

Ve starších dějinách bylo běžné věno vyplatit hned při stanovení smlouvy. Později se však smlouvou pouze slíbilo a dodalo až později. Díky tomu se počet nutných listin poněkud zvýšil – přibýlo potvrzení přijetí věna. Pro ženu bylo slíbení i pozdější potvrzení konečného získání jmění důležité, byla tak ujištěna, že její věno nebude nikým utraceno.⁸³ Typický příklad potvrzení přijetí věna se nachází v *Listáři a listináři Oldřicha z Rožmberka*, Mikuláš z Valdštejna zde vyznává, že Jindřich z Vartenberka a Valdštejna dal jemu a jeho ženě Markétě z Vartenberka všechno její věno.⁸⁴

Pokud nebyla v rámci smlouvy stanovena jiná časová prodleva, mělo se věno obvykle doplatit do čtyř týdnů po sepsání listiny.⁸⁵ Díky třem dochovaným listinám o případu Anežky ze Šaumberka zde lze uvést jeden dokonale ilustrační příklad řešeného tématu. V úvodní listině z roku 1453 Jindřich z Rožmberka činí se souhlasem svého otce Oldřicha z Rožmberka a svých bratří prohlášení o svém sňatku s Anežkou. „*Otec dá nevěstě 4000 uherských zlatých věna, ženich jí obvění 6000 uherských zlatých a pojistí jí celou částku na rožmberských panstvích Velešíně a Nových Hradech. Případný vdovský důchod Anežčin má činit 1 000 zlatých ročně.*“⁸⁶ Následující listina patří Janu hraběti ze Šaumberka, který přiznává, že dluží Jindřichovi z Rožmberka 4000 uherských zlatých

⁸² Celá listina v: SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 288, sign. z Rožmberka 4/19, k. 56.

⁸³ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 23-24.

⁸⁴ Srov. *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I. 1418-1437*, ed. Rynešová, Praha 1929, s. 112, č. 165.

⁸⁵ Anděla. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 23.

⁸⁶ Srov. SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 159, sign. z Rožmberka 4/6, k. 54.

jako úhradu věna své dcery Anežky, Jindřichovy manželky.⁸⁷ Ne vždy byl tedy pravidlem hladký průběh předání věna a dodržení všech lhůt. Avšak v následující smlouvě z roku 1453 již novomanželé potvrzují přijetí oněch 4000 zlatých od Anežčina otce. V závěru listiny je připojena douška o tom, že se zříkají dalších nároků na dědictví z jeho majetku.⁸⁸

Je zajímavé, že věno po svatbě náleželo muži, stalo se doslova jeho vlastnictvím.⁸⁹ V dochovaných pramenech je tak zachováno mnoho důkazů o manželech, kteří s ženiným věnem volně zacházejí. Na druhé straně se tento pro ženu zdánlivě nespravedlivý fakt v právu kompenzuje opatřením, kdy je muž nucen manželčino věno na svých statecích pojistit. Díky tomu měla žena jistotu, že její věno nebude úplně utraceno. Příklad podobné listiny je z roku 1526. Olomoucký biskup Stanislav v ní pojišťuje Kateřině z Plotišť, manželce Haška Rájeckého, věno na Velkém a Malém Rájci u Zábřeha.⁹⁰ Další urozená žena, tentokrát Dorota z Ctiněvsi, získává jinou listinou přiznání od manžela Janka z Ctiněvsi, že jí je dlužen 50 kop grošů pražských věna a pojišťuje jí tuto částku na svém dvoře ve Ctiněvsi a na jeho dalším majetku.⁹¹

Jedním z neznámějších a nekomplexnějších v pramenech dochovaných případů je životní příběh Perchty z Rožmberka. V tomto oddíle se bude práce pro lepší názornost a pochopení opírat nejen o listiny, ale také o listy. Dcera Oldřicha II. z Rožmberka byla roku 1449 slíbena Janovi z Lichtenštejna s věnem 1000 kop českých grošů. Podle smlouvy jí Jan měl přidat 1500 kop českých grošů obvěnění a pojistit její kapitál na svém panství Steireku.⁹² Další listinou, kterou Oldřich a Jindřich z Rožmberka přiznali, že dlužili manželku své dcery a sestry Perchty Janovi z Liechtensteina 1000 kop českých grošů Perchtina věna

⁸⁷ V SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 160, sign. z Rožmberka 4/7, k. 54.

⁸⁸ Srov. SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 161, sign. z Rožmberka 4/8, k. 54.

⁸⁹ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 23.

⁹⁰ V Národní archiv, f. Úřad desk zemských-listiny (1351-1831) inv. č. 3783.

⁹¹ Srov. SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 127, sign. ze Ctiněvsi, k. 5.

⁹² V SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 145, sign. z Liechtensteina 2, k. 25.

a pojistili mu tuto částku na panství Velešíně,⁹³ se potvrdil zvyk tehdejší doby, kdy se věno neproplácelo hned při svatbě. Zároveň se tak projevil stav momentálního rožmberského majetku – tedy žalostný. Sice pod něj spadaly rozsáhlé statky, ale rodinná pokladna byla zadlužená. Podobná situace byla v té době v rodině Lichtenštejnů.⁹⁴ Perchta tedy svým sňatkem přešla do rodiny, která nutně potřebovala hotové peníze. A i když zřejmě určitý příjem očekávala z Perchtina věna, ani to se postupem času neukázalo jako jistý zdroj.

Novomanželka Perchta zpočátku netušila, jak nešťastné období jí právě začíná. Díky jejím četným korespondencím s rodinou, zejména s bratry a s otcem, se dochoval doslova záznam jejího postupného prozření a dalšího vývoje v novém prostředí. Svatba se konala v listopadu roku 1449 a ještě v tom samém roce, už jako paní v lichtenštejnském Mikulově, píše první z listů otcí. Zatím ho pouze zdraví, ptá se ho, jak se mu daří a prosí ho, aby na ní nezapomínal.⁹⁵ Už v únoru následujícího roku si však Perchta v dalším listu stěžuje na svou tchyni, popisuje sváry v rodině a prosí Oldřicha, aby se s ním mohla brzy sejít. Pokud by otec nemohl, vyzývá ho, aby k ní poslal Rúsa z Čemin, krumlovského purkrabího, který by mu dosvědčil, jak špatně se jí vede.⁹⁶ Její otec jí odpovídal poněkud vyhýbavě. I když sliboval, že se pokusí o nějakou pomoc, aby se její situace zlepšila, prakticky zřejmě neudělal nic. Zkrátka si nejspíše uvědomoval, že Perchta už je součástí lichtenštejnského rodu, do kterého on nechtěl zasahovat. V dalších listech se Perchtino naléhání stupňuje, můžeme zde číst na tehdejší dobu možná překvapivá slova: „*Protož, milý pane, milý otče, slituj se nade mnú, jako otec nad svým dítětem, a rozpomeň se na to, milý pane, žeť jsem se z své vuole nevdávala. Žádný se mnú nechce ostati pro veliký neřád a núzi. Vdals mě, milý pane, mohls mě radši v ten den v zemi*

⁹³ Srov. SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 146, sign. z Liechtensteina 3, k. 25.

⁹⁴ Anna KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense, Sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, Třeboň 1971, s. 18.

⁹⁵ List v *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV. 1418-1437*, ed. Rynešová, Praha 1929, s. 142, č. 178.

⁹⁶ Srov. *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV. 1418-1437*, ed. Rynešová, Praha 1929, s. 158, č. 204.

*pokopati.*⁹⁷ Tato přímá dceřina slova o vynuceném manželství zní opravdu zoufale, můžeme se ptát, co tak hrozného se Perchtě v novém domově dělo?

V literatuře na toto téma se jako příčina Perchtina strádání jeví, kromě manžela a jeho zanedbávání či snad i fyzického napadání manželky, hlavně Janova matka a sestra, které v mikulovském sídle žily také.⁹⁸ Anna Kubíková ve svém článku píše dokonce o možném ohrožení na životě ze strany Perchtiny tchyně. Obecně se ale nejčastěji zmiňují urážky, nepravdy, nepěkné zacházení a hmotné strádání.⁹⁹ Oldřich z Rožmberka své dceři na dálku několikrát pomohl s tím posledním problémem. V listu z listopadu roku 1450 Perchtu těší a posílá jí peníze.¹⁰⁰ Nelze se divit, že nešťastná manželka chtěla využít každou situaci, kdy mohla být alespoň na chvíli zpět ve své rodině. Doklad o tom je zachován díky listu Oldřicha z Rožmberka, kterým na začátku roku 1452 omlouvá dceru Perchtu, že ji zdrželi déle na svatbě její sestry Ludmily.¹⁰¹ V tomto roce lze již poprvé zaznamenat listinu o splácení Perchtina věna.¹⁰² Z celkového počtu 1000 kop se jednalo většinou o částku padesáti kop. Každá nová finanční transakce, která proběhla ve prospěch Jana z Lichtenštejna, prý na chvíli zařídila jeho manželce vzácnou chvíli pohody. Ale i tak se o Janově smrti v roce 1473 v literatuře píše jako o Perchtině „vysvobození“.¹⁰³

V listinách lze často nalézt i důkazy o manželích, kteří své ženě věno dlužili a ustanovili někoho, kdo se po jejich smrti postará o vyplacení dluhu. Můžeme se pouze dohadovat, co přimělo Mikuláše Sádla z Vražného, aby sepsal následující listinu. Možná pokročilé stáří, nemoc

⁹⁷ Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 60.

⁹⁸ *Tamtéž*, s. 59-60.

⁹⁹ Anna KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense, Sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, Třeboň 1971, s. 17-19.

¹⁰⁰ Srov. *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV. 1418-1437*, ed. Rynešová, Praha 1929, s. 298, č. 421.

¹⁰¹ Celá listina v *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV. 1418-1437*, ed. Rynešová, Praha 1929, s. 332, č. 473.

¹⁰² *Tamtéž*, s. 363, č. 500.

¹⁰³ Anna KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense, Sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, Třeboň 1971, s. 21.

nebo jen velmi chvályhodná touha po spravedlnosti? Mikuláš přiznává, že dluží své manželce Hedvice rozené z Nemyšle, 125 kop českých grošů věna. Ustanovuje tři muže, kteří po jeho smrti ručí za řádné vyplacení jmění.¹⁰⁴ Druhá listina k tomuto tématu, která zde bude uvedena, se týká situace již po smrti manžela urozené ženy. Markéta ze Švamberka rozená Šliková, nyní již vdova po Václavovi ze Švamberka, v ní potvrzuje, že přijala od svých švagrů 45 kop grošů jako doplatek ke svému věnu.¹⁰⁵

Jak už bylo dříve zmíněno, věno se stávalo majetkem manžela. Vzhledem k tomu se nabízí otázka, z čeho žila žena, pokud bylo věno nějakým způsobem ztraceno? České středověké právo na ženu v podobné situaci myslelo a zavedlo instituci obvěnění. Tento termín se objevoval již ve výše zmíněných listinách o smlouvě o věně. Když se o středověké ženě mluví jako o „vězni svého muže“, nelze s tím souhlasit nijak doslovně. Ani právní norma o nemožnosti ženy disponovat v době manželství se svým vlastním věnem se zdá spíše nevýhodná než jako jakkoliv věznicí. Anděla Kozáková, která tvrdí, že tato zásada vyplynula „z veliké péče o ženu a sloužila spíše k jejímu prospěchu než k její škodě“, v tomto názoru ještě utvrzuje. Vzhledem k chybějícímu právu dědičnému mezi manželky bylo totiž obvěnění jediným jměním, které ženě po smrti manžela připadlo.¹⁰⁶ To, že žena se svým obvěněním nemohla po dobu manželství disponovat, byla vlastně ochrana před ní samotnou a jakýmkoli z její strany nechtěným ohrožením tohoto majetku. Výše obvěnění opět záležela pouze na dohodě stran při uzavírání smlouvy.¹⁰⁷ Je nutné dodat, že po případné smrti ženy, pokud to nebylo jinými smlouvami nařízeno jinak, připadlo její obvěnění manželovi.¹⁰⁸ V pramenech se lze také setkat s případem, kdy bylo obvěnění zvýšeno. Tato situace je nazvána různě, například jako přídavek či nadvěno.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Srov. SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 329, sign. z Vražného, k. 95.

¹⁰⁵ Srov. SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 329, sign. ze Švamberka 4/1, k. 88.

¹⁰⁶ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 31.

¹⁰⁷ Srov. Ctibor DRNOVSKÝ Z DRNOVIC, *Kniha Drnovská*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868, s. 61.

¹⁰⁸ Ctibor TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, *Kniha Tovačovská*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868, s. 62.

¹⁰⁹ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 35.

Další ochrana, která se pro ženy v právních normách nacházela, byla například takzvaná věrná ruka. Tato instituce měla formálně postavení věřitele, ale obecně se o ní píše jako o právním příteli či zástupci ženy. Věrná ruka stála vždy na straně ženy a bránila ji.¹¹⁰ I v tomto případě máme v listinách mnoho jejích příkladů. V knize Tovačovské je uveden případ dluhu „*paní Anně z N., manželce jeho vlastní a k jejím věrným rukám, statečným rytířům panu A. a B. z N.*“¹¹¹ I když jsou v uvedeném případě věrnými rukami muži, dle právních norem jimi mohly být i ženy. Avšak obecně se doporučovalo, aby se v tomto směru dávala přednost mužům.¹¹²

Provdaná žena měla jako neoddělená dcera právo na svůj vlastní volný majetek, nad kterým neměl její manžel moc. Disponovat s ním mohl, jen pokud ho k tomu žena zplnomocnila.¹¹³ Naopak se občas objevoval souhlas mužův s tím, že manželka se svým vlastním jměním nějak naložila. Konkrétní příklad urozené ženy, která ve smlouvě nějak nakládá se svým majetkem, lze v rámci dějin najít například v Markétě, manželce Hanuše Schlegla. Je nutné zmínit, že se jedná již o její druhý sňatek. Pravděpodobně tedy jmění, o kterém se hovoří v listině, získala během prvního manželství nebo například v období vdovství. Ale nyní, opět jako vdaná paní, „*prodává abatyši a konventu kláštera sv. Františka na Větším Městě pražském za jistou sumu vyplacenou v hotovosti ½ kopy grošů pražských ročního platu, osvobozeného od městských břemen, ze svých platů, které má na dědině kdysi Šimona Celného na Novém Městě pražském.*“¹¹⁴

Pokud manžel urozené ženy v manželství získal nějaké dluhy, ona za ně neručila, jen pokud se k tomu již dříve slovně nezavázala.¹¹⁵

¹¹⁰ *Tamtéž*, s. 28.

¹¹¹ Dva příklady listin, bez celých jmen a letopočtů v: Ctibor TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, *Knihy Tovačovské*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868, s. 100-101.

¹¹² Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 28.

¹¹³ Srov. Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 32.

¹¹⁴ Národní archiv, f. České gubernium - guberniální listiny, Praha 1975 inv. č. 159.

¹¹⁵ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 33.

Další druh majetkového práva, které se vztahuje na vdanou středověkou ženu, je možnost být v právním jednání i se svým mužem. V roce 1510 tak Jitka z Janovic postupuje svému manželovi 1500 kop grošů, které má u Jana a Václava z Vartmberka.¹¹⁶ V případě společného majetku s mužem byli smlouvami vázáni oba a oním majetkem také společně disponovali.¹¹⁷ Takto lze nalézt listinu, ve které se Anna z Rožmitálu zříká svého práva na zboží, které prodává její muž Jan Smil z Křemže Oldřichovi z Rožmberka. Jedná se o práva k Husi, Prachaticům nebo Husinci.¹¹⁸ Nejdůležitější v tomto směru byla ženina svobodná vůle. Pokud bylo prokázáno, že byla k uzavření smlouvy jakkoliv přinucena, a pokud to dokázala svědky, smlouva přestávala platit.¹¹⁹

Že ženy ve středověku podle práva většinou nedědily, bylo už zmíněno. Avšak přece jen to v několika případech možné bylo. Až do roku 1497 dědily dcery, pouze pokud v rodině nebyl žádný syn a to ještě jen dcery neoddělené z rodinného nedílu. Tudiž se dědičné právo nevztahovalo na ženy oddělené a vdané. Po roce 1497 však nastává změna. Dědit nyní mohly, opět pouze pokud nebylo žádného syna, i ženy oddělené. V případě, že měl otec pouze dceru, automaticky na ni přecházelo stejné dědičné právo, jako kdyby to byl syn, tedy dědictví získala.¹²⁰ V pramenech se můžeme setkat s několika případy, kdy se žena dožaduje svého právoplatného nároku na dědictví. „*Dorota, manželka Mikšíkova z Kraslic, pohání Jaroslava z Radkova, že jí vpadl a drží bezprávně její vlastní dědictví v Uhřínově, ješto na ní spadlo od její otce a od její bratra nedílného a toho ona jest spravedlivá dědička.*“¹²¹ Další záznamy jsou podobného rázu – Margareta z Moštěnic pohání Jana Těžkého z Moštěnic, protože jí drží její dědictví, i když k tomu nemá právo.¹²² Jiný zápis je ryze ženského zastoupení. Bonuše a Anna, sestry

¹¹⁶ Srov. *AC XI.*, s. 407, č. 224.

¹¹⁷ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 34.

¹¹⁸ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II. 1438-1444*, ed. Blažena Rynešová, Praha 1932, s. 393, č. 457.

¹¹⁹ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 34.

¹²⁰ *Tamtéž*, s. 46-47.

¹²¹ Srov. Vincenc BRANDL, *Libri citationum et sententiarum II.*, Brno 1873, s. 45, č. 215.

¹²² Vincenc BRANDL, *Libri citationum et sententiarum III.*, Brno 1873, s. 585, č. 842.

z Olomouce, pohánějí svoji další sestru Margaretu. Nechce jim prý vydat podíl z dědictví po otci, které jim má právoplatně připadnout.¹²³ Další uvedené případy jsou již z doby po vyplacení dědického podílu. Markéta Sedlecká od Dubu totiž prohlašuje, že jí ho po zprostředkování Petra z Rožmberka její bratři již vyplatili.¹²⁴ A například Kateřina z Jivovice a z Chvalkova prohlašuje, že jí byl jejím bratrem vyplacen její podíl z dědictví po otci Vojtěchovi z Jivovice a z Chvalkova a že nebude uplatňovat dalších majetnických nároků.¹²⁵

Dědictví mohla žena nabýt samozřejmě také díky manželově poslední vůli, ve které jí něco odkázal. Na tento úkon nebylo žádné zákonné právo, muž to případně udělal pouze ze své dobré vůle. Jak už bylo uvedeno, protože tedy v právním systému chybělo dědické právo mezi manželi, ustanovovalo se ženě obvěnění. Ale i tak se v dochovaných pramenech můžeme často setkat s odkazem jmění muže pro svou ženu. Když činil svou poslední vůli Jan z Rožmberka, odkázal velké částky klášterům ve Zlaté Koruně a v Miličíně, ale věnné statky Soběslav a Choustník odkázal své manželce Anně. Protože je však zastavil Zdeňkovi ze Šternberka k vedení války, má jí být postoupen hrad Helfenburk.¹²⁶ Je třeba také zmínit možnost ženy komukoliv odkázat své soukromé zboží, tedy například i manželovi. Velmi často se ale peníze odkazovaly církvi, například už předem na zádušní mše za sebe a své potomky či na modlitby kněží, mnichů a řeholnic za spásu duší.¹²⁷ Jedno takové dědictví odkázala i Markéta Zlenická z Týnce. Bylo to dědictví na Modřanech a přišlo farnímu kostelu sv. Jiljí ve Starém Městě Pražském.¹²⁸

Existuje samozřejmě ještě velké množství dalších případů, kdy jsou urozené manželky zmíněny v listinách. Obecně jsou často opravdu pouze

¹²³ Vincenc BRANDL, *Libri citationum et sententiarum III.*, Brno 1873, s. 608, č. 1009.

¹²⁴ SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 320, sign. od Dubu, k. 8.

¹²⁵ SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 253, sign. z Jivovice a z Chvalkova, k. 19.

¹²⁶ Srov. SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 224, sign. z Rožmberka 27/8, k. 74.

¹²⁷ Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 79.

¹²⁸ *AČ X.*, s. 363, č. 139.

zmíněny, a to se svým mužem. V některých případech lze těžko odhadnout, jestli to bylo z důvodu právní normy nebo jen z jakési zdvořilosti. Například v dlužním listu Oldřicha a Jana z Rožmberka z roku 1457 jsou zároveň s dvěma muži velmi pečlivě vyjmenovány také jejich manželky.¹²⁹ Dalším poměrně zajímavým příkladem zastoupení ženy v listině je ta, která vypovídá o dluhu Jana z Radiče. Jan dluží své sestře Machně z Radiče 80 kop stříbrných grošů a ve smlouvě vysvětluje podmínky splacení této částky. Zajímavé je tvrzení, že pokud Jan zemře ještě před splacením dluhu, má Machně kromě jiného připadnout také věno jeho ženy zapsané na Krchlebích.¹³⁰ Co to mohlo znamenat? Pravděpodobně je to důkaz toho, že sestra a její peníze měly větší váhu než majetek vlastní ženy.

Další důležitou právní praxí, kterou je třeba zmínit v kapitole manželství, jsou výhody ženy v době těhotenství a porodu. Pokud totiž žena byla prokazatelně v době šestinedělí, nebo rodila-li právě, nemohla mít žádné újmy z faktu, že se nedostavila k soudu k přísaze nebo svědectví.¹³¹

Při zápisu do zemských desek byly urozené ženy kromě jména a příjmení uvedeny také určitým speciálním titulem. Pokud se jednalo o věno, ať již o vklad či o převod, používal se pojem paní. Právo na tento titul však měly nejen ženy urozené, ale i chudé. Všechny byly v pramenech označovány jako paní, jiného titulu ani – v případě, že se jednalo o věno – užít nesměly. Když se však zapisovalo něco jiného, například zřízení spolku, užívaly se i jiné, poměrně zajímavé tituly. V dobových pramenech tak můžeme nalézt poctivou paní či ctnou paní, někde dokonce označení poctivé poctivosti paní a slovutnej poctivosti paní.¹³²

Pokud se jedná o středověké manželky a jejich právo na vlastní pečeť, vzhledem k jejich obecnému právu a jejich způsobilosti k právním

¹²⁹ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV. 1418-1437*, ed. Rynešová, Praha 1929, s. 408, č. 592.

¹³⁰ Celá listina v: Národní archiv, f. České gubernium - guberniální listiny, Praha 1975 inv. č. 302.

¹³¹ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 61-62.

¹³² *Tamtéž*, s. 67-68.

činům, je zároveň nasnadě jejich možnost mít i pečeť. Jak už bylo zmíněno, byla to formální nutnost k zhotovení platné listiny. Urozené ženy používaly zpravidla pečetidla okrouhlého nebo lodičkového tvaru, vyrobené z mosaze, bronzu nebo případně ze stříbra.¹³³ Jak už bylo zmíněno v kapitole o neprovdaných ženách, v Německu se ve starší době často používaly pečetě, které zobrazovaly svou majitelku. V českém prostředí tomu tak nebylo, na pečetích se pravidelně objevovaly rodové znaky. Tím asi nejdůležitějším bodem k tématu, je otázka, který znak provdaná žena používala. Byl to znak jejího původního rodu, znak rodu, do něhož se provdala, nebo snad byly na pečetě nějakým způsobem zastoupeny rody oba? Obecně se dá říci, že ve starších dějinách ženy na pečetě používaly znak rodu, ze kterého vzešly. Kdežto v době pozdější se na pečetích opravdu objevují kombinace obou rodů – tedy jak toho rodného, tak toho manželova. Avšak Anděla Kopiczková ve své knize o Právním postavení ženy uvádí, že naleznuté příklady z pramenů, které nám podávají o pečetích uvedené poznatky, ještě nemusí znamenat přesná dobová pravidla.¹³⁴ Příkladem ženy, která si i v době manželství na pečetě zachovala znak svého původního rodu, je Ludmila Markéta z Kokořova a na Nebilovech, provdaná Příchovská. Ta má totiž na svém mosazném pečetidle pouze úplný znak pánů z Kokořova.¹³⁵

Zajímavá je problematika vdané ženy ve svědečných řadách. Názory na právo urozených manželek svědčit se různí. Některé z nich vdanou ženu odkazují pouze na některé případy svědectví, a to na manželské smlouvy a na situace, kdy se ohledávala ztráta panenství nebo těhotenství či kdy se řešily důkazy zletilosti.¹³⁶ Avšak již z právního usnesení z roku 1587 je jasné, že vdané ženy se mohly na svědectvích podílet stejně jako muži. Co však bylo v době, na kterou se tato práce zaměřuje, úplně nepřijatelné, bylo svědčení pro i proti svému vlastnímu muži. České právo takto nejspíš předcházelo situacím, kdy by ženy

¹³³ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 68.

¹³⁴ *Tamtéž*, s. 68-69.

¹³⁵ Celý popis pečetě v: *Tamtéž*, s. 69.

¹³⁶ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 63.

nesvědčily ze své svobodné vůle, ale právě pod tlakem manžela.¹³⁷ Pokud jde o právo testamentární, je nutné zmínit fakt, že se bohužel nedochovaly doklady o svědectvích ženy tohoto druhu. Avšak zároveň se v právních normách o tomto pro ženu nenachází žádné zákazy, je tedy možné, že se účastnily svědectví i v právu testamentárním.¹³⁸

¹³⁷ Příklady ze zákona v: *Tamtéž*, s. 63.

¹³⁸ *Tamtéž*, s. 53-54.

1.3 Vdovy

Fakt, že staré české právo bylo pro ženu obecně poměrně příznivé¹³⁹, je nejlépe vidět právě na vdovách. Podle právních norem byla totiž středověká vdova naprosto samostatná, a to nejen ekonomicky. „*Žena česká není pod poručenstvím, nýbrž jedná samostatně, nemá-li otce nebo manžela.*“¹⁴⁰ Tento progresivní právní názor dával české ženě mnohem výhodnější pozici, než jakou měly ženy v sousedních státech.¹⁴¹

Specifické postavení vdov ve středověku zmiňují i tehdejší osobnosti Jednoty bratrské. Zatímco Lukáš Pražský tvrdí, že vdovy si už zažily dost žádostí těla a radí jim tedy, aby se již znovu nevdávaly a raději svůj čas využily k zdrženlivosti,¹⁴² Jan Amos Komenský pouze píše, aby do nového manželství nespěchaly. Druhý z myslitelů vdovy obecně těší v jejich ztrátě a vyzdvihuje ctnost jejich stavu, který je „*vzácnější nad stav panenský i manželský, neboť má zkušenosti z obou.*“¹⁴³

Asi tím nejdůležitějším faktem na dobrém postavení vdov je jejich ekonomická samostatnost. Díky ní mohly zacházet se svým majetkem podle svého uvážení, mohly tedy prodávat či kupovat a častokrát byly například velmi štědrými donátorkami v církvi, avšak celá tato právní norma o jejich samostatnosti má i mnoho dalších důsledků.

Prvním důsledkem je poněkud smutná společenská praxe, kdy byly vdovy častým cílem již dříve v textu zmiňovaných sporů o čest. Dalo by se říci, že je to z hlediska jejich ekonomické samostatnosti poměrně logická záležitost. Michaela Malaníková a Tomáš Borovský uvádí zajímavý příklad stížnosti urozené vdovy na svého sluhu. „*Sluha o ní údajně prohlašoval, že ji tělesně poznal a že si slíbili manželství.*“¹⁴⁴ Spor dopadl dobře pro žalující, a je více než jisté, že nejen z důvodu

¹³⁹ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 3.

¹⁴⁰ Srov. Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942, s. 212.

¹⁴¹ *Tamtéž*, s. 212.

¹⁴² Srov. *Tamtéž*, s. 173.

¹⁴³ Srov. *Tamtéž*, s. 174.

¹⁴⁴ Srov. Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ a kol., *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010, s. 114.

chybějícího svědectví sluhy, ale hlavně díky slovnosti, dobré pověsti a postavení urozené vdovy.

Druhým již zmíněným důsledkem jsou časté donace vdov církvi. Nejen Jednota bratrská je považuje za dobrodějky.¹⁴⁵ Četnost darů, která Anně Císařové-Kolářové připadá až nápadná, je jistě také výsledkem obecného zlepšení právního postavení ženy v době pohusitské. Žena v 15. a 16. století může s majetkem kromě věna svobodně nakládat, takže je i darovat nebo odkázat.¹⁴⁶ Jejich pomoc církvi byla nejen finanční, ale i hmotná, církve získávala například liturgické knihy a roucha, ale i praktické předměty jako lůžkoviny či potraviny. Urozené ženy měly v některých případech vliv dokonce na obsazování prázdných míst ve farnostech, nepřímo rozhodovaly o personálních záležitostech.¹⁴⁷

O poměrně vysokém postavení urozené ženy v českém právu svědčí její – v této práci doposud nezmíněná – možnost být poručnicí. Obecně se existovaly tři způsoby ustanovení poručníka: poručenství otcem učiněné, přirozené a králem dané.¹⁴⁸ Pokud se jednalo o poručenství otcem učiněné, tedy o to, které bylo ustanoveno deskami nebo mocným listem, ženy se touto poručnicí stávaly častěji v Čechách než na Moravě.¹⁴⁹ V pramenech lze najít mnoho příkladů těchto urozených vdov – poručnic. Zdena, vdova z Bělušovic, kupříkladu ve své listině z roku 1436 vysvětluje, že má od svého zemřelého manžela Jíry Kováče z Kováče listinu o jejím poručenství všech dětí, které spolu měli.¹⁵⁰ Dalším typem bylo poručenství přirozené, tedy poručenství ze zákona. České právo opět ženě dovoluje se tímto způsobem poručnicí stát, ale podmiňuje to případem, kdy v rodině není žádných mužských potomků. Vdovy, které byly poručnicí a znovu se vdaly, o toto poručenství přicházely a nezletilým dětem byl zřízen poručník nový. Třetí typ poručenství, králem

¹⁴⁵ Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942, s. 212.

¹⁴⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 212.

¹⁴⁷ Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 78-79.

¹⁴⁸ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 6.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, s. 7.

¹⁵⁰ *AC II.*, s. 65, č. 13.

dané, nejsou o něm v pramenech žádné konkrétní záznamy, ale pouze teoretický zápis o právu žen i na tento druh.¹⁵¹

Kromě již zmíněného dobrého postavení po stránce majetkového práva měla vdova také velmi výhodná práva osobní. Měla i úplnou svobodu ve výběru případného dalšího manžela.¹⁵² Při své druhé svatbě si tedy mohla vzít toho, kterého sama chtěla. Avšak zároveň s jejím opětovným provdáním se vdova ztrácela všechny své dosavadní výhody a například přicházela o případné, již zmíněné poručerství. Svatební smlouvu, která se v případě druhé svatby samozřejmě ustanovovala, vdova uzavírala sama za sebe, bez jakéhokoliv zastoupení. V této listině pak za své věno označila jednu část svého vlastního majetku.¹⁵³ Jako nové věno mohla vdova použít svého vdovského obvěnění. Příklad toho lze najít v listině Ofky z Malovic z roku 1445. Ofka dle svého vysvětlení zapisuje svému druhému manželovi, panu Petrovi Mrackému z Dubé, všechno své věno od muže prvního, tedy Zdeňka Medka z Valdeka a Týnce.¹⁵⁴

Je velmi důležité zmínit způsoby, kterými mohla urozená středověká žena svůj vdovský stav změnit. První možnost byl již zmíněný druhý sňatek. Další možnosti shrnuje Anděla Kozáková, jsou to tyto: „porodila-li dítě po jednom roce po smrti svého muže nebo zapsala-li své věno jinému než svým dětem“.¹⁵⁵ Dle dobových norem byl zmíněný případ narození nemanželského dítěte věcí nepřijatelnou, neslušnou a proti obecným pravidlům cti.

Vdovou se žena samozřejmě stávala po smrti svého muže a zároveň tak okamžitě nabývala svého obvěnění. S tím pak mohla naprosto svobodně disponovat, mohla jej prodat či darovat a to volně podle své vůle. Vdovy byly v případech, kdy jejich obvěnění nebylo zapsáno v deskách zemských, většinou v poněkud obtížném postavení a musely se svého

¹⁵¹ *Tamtéž*, s. 9-10.

¹⁵² Srov. Ctibor DRNOVSKÝ Z DRNOVIC, *Kniha Drnovská*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868, s. 62.

¹⁵³ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 16, 23.

¹⁵⁴ *AČ II.*, s. 70, č. 19.

¹⁵⁵ *Tamtéž*, s. 16.

práva na jmění domáhat u soudu.¹⁵⁶ Z dochovaných příkladů toho, že vdovy se svým jměním běžně svobodně nakládaly, lze vybrat například Kateřinu z Vilhartic, dříve ženu Jana z Hradce, která v roce 1429 všechna svá práva na Vilharticích prodává synovi Menhartovi.¹⁵⁷

Jelikož vdova byla dle svého výhodného postavení „*sebe mocnou*“¹⁵⁸ nebo jinak řečeno „*seděla na vdovím stole*“¹⁵⁹ a měla možnost uzavírat veškeré smlouvy, musela také ručit za své případné dluhy. Pokud se v době manželství zavázala také k dluhům svého muže, ručila za ně i po jejich zdědění po manželově smrti. Byla stále vázána i dalšími smlouvami, které v manželství uzavřela.¹⁶⁰

Dalším osobním právem středověké urozené vdovy byla možnost dobrovolně přestoupit na jinou víru. Zajímavý příklad tohoto práva uvedeného do praxe je listina Perchty ze Šternberka z roku 1421. Perchta v ní vyznává, že okamžitě po smrti svého manžela Petra ze Šternberka dobrovolně a bez jakéhokoliv přinucení přechází na husitskou víru a slibuje dodržovat Čtyři pražské artikuly.¹⁶¹

Dědické právo vdovy bylo podobné jako neprovdané ženy. Pokud vdova za svého života své jmění nikomu neodkázala, spadalo podle práva na královskou komoru. Za v tomto směru výjimečný případ lze považovat případnou posloupnost po matce. Pokud totiž děti s matkou takzvaně chlebily, spadalo její věno přímo na ně. Když se poté však matka znovu vdala a nezapsala dědictví svým dětem, opět náleželo králi.¹⁶² Nejspíš hlavně kvůli těmto právním normám se v pramenech poslední vůle vdov objevuje velice často.

¹⁵⁶ Podrobněji vysvětleno v: A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 37.

¹⁵⁷ *AC IX.*, s. 254, č. 13.

¹⁵⁸ Ctibor TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, *Kniha Tovačovská*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868, s. 79, č. 143.

¹⁵⁹ Srov. A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 39.

¹⁶⁰ *Tamtéž*, s. 39-40.

¹⁶¹ *AC I.*, s. 149, č. 13.

¹⁶² Srov. A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 43-44.

Lze tedy uvést příklad Kateřiny z Pecky, vdovy po Protivovi z Rožmitálu, která, poté co od krále Vladislava oficiálně získává právo svobodného kšaftování a možnost ustanovovat poručníky nad svým majetkem a dědici,¹⁶³ činí závěť. V ní pak odkazuje všechen movitý i nemovitý majetek a své důchody u úřadu v Domažlicích své dceři Markétě z Rožmitálu. Také ustanovuje Petra Ebrzvína z Hradiště, aby tento majetek spravoval, než Markéta vstoupí do manželství.¹⁶⁴ Dochovanou pečeť Kateřiny z Pecky lze najít v Sedláčkově Atlase erbů a pečetí. Je vidět, že si ponechala svůj rodný znak i jméno.¹⁶⁵

Velmi častými příjemci dědického podílu vdovy byly kostely, kláštery či kněží. Listina Doroty z Hobzí, vdovy po Markvartu z Kraselova a po Jindřichu Vajcovi z Vraného, ve které činí poslední vůli a odkazuje svůj majetek kostelu v Hlavatcích, špitálu, kněžím v Soběslavi a františkánům v Jindřichově Hradci a v Bechyni,¹⁶⁶ je pouze jedna z mnoha nalezených. Vdova Anna z Blovic tak například roku 1437 odkázala jednu kopu ročního platu konventu kláštera Černého v Plzni, a to již předem na zádušní mše za sebe i za své potomky.¹⁶⁷

V rámci tématu dědického práva je nutné zmínit také starší české právo vdovy na svršky a prádlo, které ještě za života muže spolu používaly. Podle Anděly Kozákové do tohoto práva náležel také nárok na klenoty, které buď měla již z doby před svatbou, nebo které jí muž dal v manželství a v neposlední řadě i nárok na „*vymláčené obilí, které potřebovala k výživě.*“¹⁶⁸ Právo dědit tyto věci po svém muži bylo v pozdější době trochu změněno a žena ho měla pouze v případě, že jí je muž před smrtí slíbil. Zároveň vdova nic nedostala, pokud s manželem

¹⁶³ Srov. SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 238, sign. z Rožmitálu 2, k. 80.

¹⁶⁴ Srov. SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 248, sign. z Rožmitálu 3, k. 80.

¹⁶⁵ August SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty*, Praha 2003, s. 184.

¹⁶⁶ Celá listina v: SOA v Třeboni, f. Cizí rody Třeboň, inv. č. 325, sign. z Hobzí, k. 15.

¹⁶⁷ *Listář královského města Plzně I. 1300-1450*, ed. Josef Strnad, Plzeň 1891, s. 385, č. 352.

¹⁶⁸ Srov. A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 52.

nežila až do jeho smrti. Když se stalo, že od něj z jakéhokoliv důvodu odešla, svršky i vše ostatní uvedené získávali sirotci.¹⁶⁹

Urozené vdovy měly stejné právo na pečeť jako ženy svobodné. Ve většině případů měli svou vlastní pečeť. Pokud tomu tak nebylo, mohly použít pečeť po svém manželovi, nebo o pečeť požádaly své příbuzné či některého z duchovních.¹⁷⁰

Velmi důležitým bodem v rámci tématu o středověkých vdovách jsou jejich přídomky. Jedním z cílů této práce je vyzkoumat, jestli si ženy nechávaly přídomek rodný nebo častěji převzaly přídomek po manželovi. Po prozkoumání všech použitých listin lze objevit téměř převládající trend zachovat si přídomek po rodičích.¹⁷¹ Dokonce i vdovy, které měly v životě více manželů, si stále říkají rodným jménem. Toto bylo vyzorováno u Doroty z Hobzí, u Ofky z Malovic a především u Hedviky z Rožmberka, která byla za svého života vdaná třikrát a přídomek nepřevzala ani po jednom muži. V bádání byly kromě vdov zohledněny také manželky, řešila se otázka, zdali převzaly manželovo jméno „alespoň“ po dobu manželství? Ve většině případů ne, neboť jediná uvedená žena, která se uváděla pod stejným přídomkem, jako měl její muž, byla Perchta ze Šternberka. Perchta původně z Kravař a Plumlova používala i po smrti svého manžela, Petra Konopištského ze Šternberka, jeho jménem – ze Šternberka. V jejím případě je pravděpodobně nutné zohlednit rychlost, s jakou uvedenou listinu o změně víry po smrti Petra ze Šternberka vydala,¹⁷² a zároveň její původ z matky, která se jmenovala Kateřina ze Šternberka. Po prozkoumání otázky přídomků nemůžeme vyvodit pravidlo platící pro každou situaci ani v co se týče potomků těchto urozených žen. Vždyť například dcera Kateřiny z Pecky, vdovy po Protivovi z Rožmitálu očividně užívající jména po rodičích, se jmenovala po otci, Markéta z Rožmitálu. Naopak

¹⁶⁹ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 53.

¹⁷⁰ Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 75.

¹⁷¹ V přílohách je použita tabulka, která tento jev dokazuje.

¹⁷² *AC I.*, s. 149, č. 13.

však další nalezený případ ukazuje na opačný trend. Dcera Zdeny z Bělušovic, vdovy po Jírovi Kováčovi z Kováče, používala přídomek po matce – tedy Dorota z Bělušovic.

2. Možnosti prezentace tématu veřejnosti

Téma této bakalářské práce, tedy téma urozených středověkých žen v listinách, se zdá být i přes svou zajímavost a rozmanitost poměrně náročné na jakékoliv přiblížení laické veřejnosti. Nejedná se o žádnou konkrétní ucelenou historickou událost a je k němu pro jeho specifičnost zapotřebí určitých znalostí z diplomatiky. Avšak i přes všechna tato nepopiratelná fakta je po bližším prozkoumání tématu rozhodně možné najít několik možností jeho prezentace. Ač si tato práce dává za cíl navrhnout co nejzajímavější formu prezentace, pokud možno novou, neotřelou a vymyšlenou autorkou práce, stejně je nutné zmínit i již poměrně tradiční metody.

Před přípravou jakékoliv prezentace je třeba uvědomit si, na kterou skupinu veřejnosti se cílí. Samozřejmě se liší metody a postupy při práci s dětmi, mládeží, studenty, dospělými či důchodci. Zároveň je třeba při plánování postupovat podle základních metod art marketingu, například tedy podle analýzy SWOT.¹⁷³ Díky rozpoznání silných a slabých stránek instituce, která prezentaci tématu připravuje, bude možné lépe se připravit, zvolit správnou strategii nebo například finanční stránku věci.

Při prezentaci tématu této práce je možné zaměřit se přímo na listiny urozených žen nebo obecně na právní a sociální postavení ženy ve středověku. Tvůrce také může obě témata pro pravděpodobně lepší názornost propojit. Je možné nějaké konkrétní téma z dějin žen a vzhledem k němu poté také příklady konkrétních listin. Jako příklad by mohla posloužit svatba. Při zpracovávání dějin svatebních smluv, věna nebo obvěnění se zapojení listin přímo nabízí. Opět je nutné zohlednit věk předpokládaných návštěvníků, pokud by se jednalo o děti, je možné téma listin žen propojit ještě s listy a umožnit jim tak lepší pochopení

¹⁷³ Analýza silných a slabých stránek, S – W, se týká vnitřního prostředí organizace, analýza příležitostí a ohrožení, O – T, prostředí vnějšího. Přesná definice termínu v: Jitka ČERNÁ – Radka JOHNOVÁ, *Arts marketing. Marketing umění a kulturního dědictví*, Praha 2007, s. 43.

dějinné situace. Pokud by bylo cílem prezentovat spíše formální stránku listin, je nutné zapojit i otázku pečetí.

Bezpochyby je také nutné pracovat s prostorem, který je tvůrcům k dispozici. Jinak se bude prezentace tvořit v muzeu, jinak v galerii, jinak v archivu či na nějakém veřejném místě, například v kavárně. Obecně je však potřeba využít veškeré možnosti prostoru a navodit originální atmosféru.

Prezentace tématu a její forma také vždy závisí na stáří cílové skupiny. Při zaměření se na jednotlivé věkové kategorie, lze navrhnout například následující body.

Když jsou cílová skupina *děti*, je nutné zohlednit jejich ve většině případů ještě nedostatečné znalosti tématu. I tak s nimi lze pracovat a využít jejich velkou představivost a kreativitu. V rámci případné školní výpravy tak lze dětem například rozdat papíry, tužky a další výtvarné potřeby a vyzvat je, aby si zkusily vytvořit svou vlastní listinu. Při jejich tvoření je prostor pro jejich lehké seznámení s tématem a přijatelné poučení o něm. I kategorii dětí je možné rozdělit na mladší a starší. Úplně nejmladší děti, možná dokonce ty, které ještě neumějí psát, mohou vytvořit pouze vlastní pečeť s erbem. Mohou na něj například nakreslit znak, jehož podobu si vyvodí z jejich vlastního jména nebo místa bydliště.¹⁷⁴ Starší děti již mohou kromě vytvoření pečeti sepsat také vlastní listinu. Mohou si ji buď celou libovolně vymyslet a sestavit podle sebe, nebo se starším dětem může zhruba nastínit tradiční forma různých druhů listin a budou mít za úkol sepsat ji jako již formálně přesnou. Při jejich práci se zároveň mohou z obrázků, kopií či různých videí seznámit s konkrétní podobou dochovaných listin či pečetí.

Pro děti, pro studenty nebo i pro nadšené dospělé vytvořila autorka práce návrh společenské deskové hry. Tu je možné zapojit jako součást programu nějaké instituce, ale také může sloužit jako návrh pro později

¹⁷⁴ Konkrétní příklad, návrh: Dívka, která se jmenuje Černá a bydlí v Březové nad Svitavou. Může vytvořit černou pečeť, na které bude bříza.

opravdu vytvořenou a prodávanou deskovou hru. Vizuální návrh hry je vyfocen v příloze, je však nutné k němu podat pro lepší pochopení i výklad pravidel. Hra se může jmenovat *Život urozené středověké ženy*, ale například také *Urozená žena, nezlob se* nebo *Game of charters*. Její navrhovaná forma je pro 2-4 hráče. Hlavní myšlenkou této hry je zábavnou formou poučit její hráče o životě urozené ženy, o jejích právech a možnostech, o několika druzích listin, které používala a také o pravděpodobně důležitém cíli jejího života. Navrhovaná hra má podobnou strukturu, jako například *Člověče, nezlob se*, postupuje se v ní pomocí hracích figurek po jednotlivých políčkách. Na startu se z hráče stává urozená středověká žena, která se právě narodila a dostává jako startovné 5000 kop českých grošů. Při postupování hracím polem tak žena vlastně žije svůj život a postupně dospívá a stárne. Na své pouti ji mohou potkat události, které se v době, ze které hra vychází, opravdu mohly přihodit – například jí mohou zemřít rodiče nebo se může vdát. Během hry pak žena vlivem okolností přichází o část svého jmění nebo naopak nabývá dalšího, případně může být potrestána tradiční metodou u deskových her, a to chvilkovou nemožností hrát dál – dvakrát nehází kostkou. Žena se v průběhu hry setkává s různými druhy listin, které pro ni mohou mít kladné nebo záporné důsledky. Například na políčku „svatba“ tak může pouhým hozením hrací kostky rozhodnout o výši věna, které bude mít zapsáno ve svatební smlouvě. Čím vyšší číslo ženě padne na kostce, tím větší číselný údaj se v ní objeví. Cílem hry jsou dvě věci, vzhledem tomu, že jsou v hracím poli obsažena také dvě políčka s předčasnou smrtí, prvním cílem je dojít na své pouti až na konec hry – k přirozené smrti. Druhý cíl v sobě obsahuje další poučení o mentalitě středověké ženy. Na závěrečném políčku totiž hráč pomyslně sepisuje listinu o své poslední vůli. Vzhledem k různému životnímu příběhu hráčů každý k tomuto políčku dorazí s různým majetkem. Díky sinému duchovnímu založení urozené ženy ve středověku je její touhou, aby ve své závěti odkázala jmění církvi na zádušní mše za sebe i za své potomky. Druhým cílem hry, kterého všichni hráči chtějí dosáhnout, je

tedy odkázání co největší možné částky. Žena, která došla až do oficiálního cíle hry s nejvyšším počtem peněz, vyhrává. Fotografie vizuální podoby hracího pole v příloze je pouze návrh a pro opravdové využití této deskové hry by bylo nutno ji profesionálně graficky zpracovat, případně ji prodloužit i jinak upravit. Autorka vidí obecný přínos hry *Život urozené středověké ženy* v možnosti jejího využití v rámci široké veřejnosti, dále v nenucenosti, s jakou se díky ní veřejnost o tématu může dozvědět více informací, a také v její případné velké variabilitě – například je možné hru naopak přetvořit pro účely dějin mužů.

V rámci věkové skupiny *studentů* je jistě možné opět použít již zmíněnou deskovou hru nebo je vyzvat k vytvoření své vlastní listiny – v jejich případě již nutně formálně historicky přesnou – ale současně je zde mnoho dalších možností prezentace. Studenti v rámci školních výprav často navštěvují muzea, archivy či galerie. Pokud by tedy cílem jejich cesty byla výstava či přednáška nebo jakákoliv další kulturní akce o listinách urozených žen, bylo by možné jim téma přiblížit formou divadelního představení. V historických pramenech se dá najít několik dochovaných listin, které se týkají jedné situace, a všechny dohromady tak dávají poměrně zajímavý příběh. V rámci kapitoly o urozených manželkách je vysvětlován život Perchty z Rožmberka, která by mohla být onomu divadelnímu představení velmi dobrým námětem. Vzhledem k opravdu formální podobě středověkých listin, která by mohla zapříčinit nedokonalé pochopení celého příběhu, mohly by se mezi listiny přidat i Perchtiny listy. Divadelní hra by tak při zdařilé režii mohla studenty naučit rozdíl mezi listy a listinami, také opět něco o právním a sociálním postavení ženy a zároveň například typy a formy jednotlivých listin. Ve hře by mohly jako postavy vystupovat například tyto osoby z historie: Perchta z Rožmberka, Oldřich z Rožmberka, Jan z Lichtenštejna, Jindřich z Rožmberka (Perchtin bratr) a Hedvika z Pottendorfu (Perchtina tchýně). Postavy by spolu komunikovaly na základě dochovaných listů a využily by každou příležitost, kdy by do děje mohly

zapojit i listinu – například by ji četly nějaké druhé postavě ve hře. Téma Perchty z Rožmberka je vhodné díky velkému počtu dochovaných písemných pramenů. Avšak existují i jiné osoby z historie, které by se mohly jako námět divadelní hry použít. Zajímavý je spor Marty z Nalžovic a Přecha ze Sedlčan.¹⁷⁵ Jedná se o téma násilí na ženě. Bohužel by bylo pravděpodobně pro divadelní hru méně vhodné díky většímu zastoupení listů nad listinami, a také díky své poměrně komplikovanosti.

Zmíněné komplexní příběhy středověkých urozených žen, které vzniknou propojením faktů z listin i z listů, mohou být dobře využity také při prezentaci archivů nebo knihoven. Studenti by se mohli seznámit se strukturou a uspořádáním těchto prostor a zároveň by se naučili teorii o diplomatických pramenech. Pokud by se tvůrcům totiž podařilo sestavit ucelený příběh, ať už ten uvedený ze života Perchty nebo jiný, mohly by se z něj vytvořit pracovní listy. V příběhu by se nechala vynechaná místa, například by chyběla celá jedna listina. Formou výzvy „zjistěte, jak příběh pokračuje“ by se studenti mohli posílat, aby v místnostech v archivu nebo v knihovně našly chybějící části. Vzhledem k omezené přístupnosti některých archivních pramenů je pro reálné hledání v databázi a v jednotlivých stojanech a policích vhodnější prostředí knihoven. Cílem této aktivity, která by mohla nést název například *Tour de archiv*, by bylo kromě sestavení celého ženina životního příběhu také získání schopností v hledání materiálů v knihovně nebo v archivu, porozumění pojmům jako například signatura, umístění, archivní fond, inventární číslo apod.

Další fakt, který je při práci se studenty a obecně s mládeží nutné zohlednit, je jejich záliba v moderních technologiích. Na základě toho by bylo možné pro ně využít například nějakou webovou aplikaci nebo virtuální prohlídku muzea či archivu pro lepší zpřístupnění tématu. Také by bylo možné zapojit použití speciálního grafického programu,

¹⁷⁵ Potřebné prameny lze najít v: *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka III. 1445-1448*, ed. Blažena Rynešová, Praha 1937

a to třeba pro tvorbu pečetě svým vlastním designem. V muzeích, galeriích a jiných výstavních prostorách studenti ocení interaktivní dotykové obrazovky, QR kódy a další moderní technologie.

Věková skupina *dospělých* většinou kulturní instituce navštěvuje nárazově, nejspíš pro ně tedy není vhodný nějaký dlouhodobý vzdělávací program, na který by bylo možné cílit například u lidí důchodového věku. Avšak i klasické výstavy, ať už dočasné nebo formou stálé expozice, se mohou dospělým přiblížit netradiční metodou. Příkladem konkrétní metody v rámci tématu listin středověkých žen je porovnávání a rozpoznávání falz. I když se totiž jedná o písemnosti, které se vydávají za něco jiného, než co ve skutečnosti jsou, často mají velký historický význam¹⁷⁶ a lze díky práci s nimi naučit veřejnost mnohé také o pravých listinách. V rámci workshopu je možné zkoumat ukázky originálů i falzifikátů a dospělí po uvedení do problematiky nechat rozhodnout, která listina je pravá a která ne. Dospělí lze nalákat také na případnou konferenci se znalci, na kterou by byl veřejný přístup, nebo je možné zorganizovat besedu s historiky. Jistě i pro tuto věkovou kategorii by se dala napsat divadelní hra. V rámci ní by mohli vystupovat i dobrovolníci z publika, například při předčítání konkrétních listin.

Lidé *důchodového věku* jsou jako cílová skupina výhodná, protože obvykle mohou lépe pracovat s volným časem. Zároveň dle obecného mínění nutně nemusí pracovat s technickými vymoženostmi a nejnovějšími technologickými postupy. Naopak, téma středověkých listin lze starším lidem prezentovat ve své tradiční podstatě, tedy bez techniky, avšak přesto zábavně. V rámci jejich volného času je možné pro ně zorganizovat pravidelná setkávání. Mohou získávat konkrétní výhody, abonentní vstupenky či členské dárky a mohou tak docházet do různých kurzů a na pravidelné přednášky. Program může zahrnovat umění čtení středověkých listin a s tím související přednášku o diplomatice, dále například rozpoznávání středověkých erbů a pečetí –

¹⁷⁶ Vysvětlení pojmu falzum v: Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 1994, s. 169-170.

navazovat by mohla přednáška o heraldice a sfragistice. Jako je navrhovaná desková hra vhodná pro děti či studenty, tak by ji v upravené verzi jistě ocenili i lidé důchodového věku.

Téma práce je také velmi dobře přístupné lidem jakkoliv handicapovaným. Například nevidomí mohou velmi dobře zkoumat dochované pečetě nebo alespoň jejich kopie a zároveň si mohou své vlastní vyrobit. Při práci s listinami se jistě může použít Braillovo slepecké písmo, a to jak při případném přepisování listin pro potřeby nevidomých, tak i při jejich snaze sepsat si svou vlastní listinu. Vzhledem k velké zručnosti některých nevidomých by se pro ně mohl navrhnout program, kdy by vytvářeli pergameny co možná nejvíc podobnou technikou jako ve středověku.

Závěr

Historické údobí mezi roky 1400–1526 zaznamenalo množství velmi důležitých dějinných momentů. Na počátku 15. století české země vřely nastupující husitskou revolucí, která měla znamenat zásadní obrat nejen v rámci křesťanské víry, ale i obecně v českém národě.¹⁷⁷ Tento sedmnáct let trvající konflikt výrazně ovlivnil mezinárodní situaci v Evropě¹⁷⁸ a neméně změnil i životy lidí na našem území, včetně žen. Ty z nich, které se aktivně zapojily v husitském revolučním dění, prošly opravdu velkou změnou. Jejich postupná proměna a v mnohých případech větší oddanost nové víře než jakou měly muži, měnila situace i v celých rodinách.¹⁷⁹ Tato bakalářská práce se více než na případné ženy v boji duchovním či reálném, které byly popisovány jako nábožensky nadšené, vzdělané, mravně přísné a tělesně statečné,¹⁸⁰ zaměřovala na ženy – donátorky, často velmi štědré dobrodějky církve. Husitství mělo vliv také na obecném šíření češtiny, ta se jako hlavní diplomatický jazyk prosadila nejen u nás, ale i v různých oblastech Uher, Polska a Červené Rusi.¹⁸¹ Pro zpracovávané téma bylo nejdůležitější zjištění, že se díky zavedení českého jazyka změnila i formální stránka listin. Zatímco při použití latiny měly velmi komplikovanou strukturu, kdy se nezřídka užívalo rýmů či jiných ozdob, české byly mnohem jednodušší a úspornější.¹⁸²

Pro období po ukončení husitských válek se již vžilo označení o dvojím lidu, neboť se zde legalizovala možnost vybrat si dobrovolně ze dvou náboženství.¹⁸³ Ve své práci jsem zohlednila i případy přestoupení z jedné víry do druhé. V tomto svobodném čase, za vlády Jiřího

¹⁷⁷ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě III.*, Praha 1939, s. 3.

¹⁷⁸ Petr ČORNEJ – Martin SVATOŠ – Alena ŠIMEČKOVÁ, *Království dvojího lidu. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989, s. 7.

¹⁷⁹ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce. 4. Epilog bouřlivého věku*, Praha 1996, s. 41.

¹⁸⁰ Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915, s. 169.

¹⁸¹ Srov. Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 1994, s. 224.

¹⁸² *Tamtéž*, s. 172.

¹⁸³ Petr ČORNEJ – Martin SVATOŠ – Alena ŠIMEČKOVÁ, *Království dvojího lidu*, Praha 1989, s. 11.

z Poděbrad, nazývaného knížetem pokoje,¹⁸⁴ tyto situace nastávaly pravděpodobně poměrně často. Z historických mezníků, důležitých pro téma mé práce, je jistě nutné zmínit ještě Vladislavské zřízení zemské z roku 1500, které kromě jiného zapříčinilo také sblížování nižší a vyšší šlechty.¹⁸⁵ Zvolená historická etapa končí tradičním horním mezníkem středověku na našem území – rokem 1526 – kdy po smrti Ludvíka Jagellonského v bitvě u Moháče nastupují na český trůn Habsburkové, takto tedy 23. října po zvolení Ferdinanda Habsburského dvaceti čtyřmi voliteli.¹⁸⁶

Cílem této práce byla analýza postavení českých urozených žen v pozdním středověku. Na základě trojího možného života urozených žen té doby je práce rozdělena do kapitol, které zahrnují ženy neprovdané, manželky a vdovy. V rámci první kapitoly je vysvětleno rovněž postavení panny, která vstoupila do kláštera. Ač je tento poslední možný typ života ženy v pozdním středověku spíše vzácnější,¹⁸⁷ přesto je možné se s ním v pramenech setkat, a proto jsem ho v textu patřičně zohlednila. Práce se zaměřuje na jednotlivé životní etapy vybraných druhů žen, a to na základě příkladů z dobových listin. Text se tedy věnuje otázce dosažení dospělosti, případnému poručenství, dále způsobům uzavírání manželství a obecně právnímu postavení vdané ženy, velmi podrobně se zabývá právními poměry věna i obvěnění, u všech zmíněných typů středověkých žen je v práci vysvětleno právo dědičné i pečetní a v textu se také rozebírají témata sporů o čest či zastoupení žen ve svědečných řadách.

Na konci kapitoly o urozených vdovách je na základě prozkoumání různých druhů nalezených listin řešena otázka přídomků. V přílohách je obsažena ucelená tabulka s konkrétními jmény žen jak vdaných, tak vdov. Na základě vlastní komparativní metody jsem dospěla k závěrům

¹⁸⁴ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě V.*, Praha 1939, s. 143.

¹⁸⁵ Petr ČORNEJ, *Český stát v době jagellonské*, Praha 2012, s. 116.

¹⁸⁶ Petr ČORNEJ – Martin SVATOŠ – Alena ŠIMEČKOVÁ, *Království dvojího lidu*, Praha 1989, s. 7.

¹⁸⁷ Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 72.

popsaným konkrétněji v textu – že si totiž urozené ženy ve většině případů ponechávaly rodný přídomek.

Kniha Anděly Kozákové, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, byla při psaní na toto téma dle očekávání velmi důležitá. Dodala potřebné informace k tématu právních norem a jejich historickému významu.

Bakalářská práce obsahuje také kapitolu věnovanou možnostem prezentace tématu. V této části byla veřejnost rozdělena dle věku do několika skupin. Navrhla jsem pro ně co možná nejpřístupnější metody prezentace. Vzhledem k co nejnázornějšímu předvedení jedné z navrhovaných možností, tedy společenské deskové hry, je v rámci příloh zařazen i její designový návrh.

Jelikož je v textu zmiňováno poměrně velké množství urozených žen, zařadila jsem do práce jejich jmenný rejstřík. Zároveň se jejich ucelený přehled včetně uvedení letopočtů, kdy je listina vydána, pro lepší přehled objevuje v přílohách.

Listiny jsou jako písemné prameny diplomatické povahy velmi zajímavým a důležitým zdrojem poznání dobové právní praxe. Ač byly v průběhu vývoje historického bádání mnoho let spíše na okraji zájmu,¹⁸⁸ díky své obrovské vypovídající hodnotě si zaslouží pozornost. Jedna bakalářská práce není schopná – a ani to nebylo jejím cílem – pojmout všechna dochovaná data z listin, a proto by byl jistě vhodný další výzkum. V rámci něho je možné specifikovat téma ještě úžeji, například se zabývat pouze jednou skupinou urozených žen, které jsou v kapitolách v této práci zmíněny.

¹⁸⁸ Srov. Božena KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992, s. 31.

Seznam zkratek

AČ	Archiv český čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivů domácích i cizích.
LKMP	Listář královského města Plzně a druhy poddaných osad
LL	Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka
NA	Národní archiv
SOA Třeboň	Státní oblastní archiv v Třeboni

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Národní archiv, fond Úřad desk zemských – listiny (1351-1831)

Národní archiv, fond České gubernium – guberniální listiny

Státní oblastní archiv v Třeboni, fond Cizí rody Třeboň

Edice

Archiv český čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivů domácích i cizích, díl I., ed. František Palacký, Praha 1840.

Archiv český čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivů domácích i cizích, díl II., ed. František Palacký, Praha 1842.

Archiv český čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivů domácích i cizích, díl VII., ed. František Palacký, Praha 1887.

Archiv český čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivů domácích i cizích, díl X., ed. František Palacký, Praha 1890.

Archiv český čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivů domácích i cizích, díl XI., ed. Josef Kalousek, Praha 1892.

Archiv český čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivů domácích i cizích, díl XII., ed. Josef Kalousek, Praha 1893.

Archiv český čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivů domácích i cizích, díl XIX., ed. Josef Kalousek, Praha 1901.

DRNOVSKÝ Z DRNOVIC, Ctibor, *Knihá Drnovská*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868.

Libri citationum et sententiarum II. Knihy pŕhonné a nálezové, ed. Vincenc Brandl, Brno 1873.

Libri citationum et sententiarum III. Knihy pŕuhonné a nálezové, ed. Vincenc Brandl, Brno 1873.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I. 1418–1437, ed. Blažena Rynešová, Praha 1929.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II. 1438–1444, ed. Blažena Rynešová, Praha 1932.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka III. 1445–1448, ed. Blažena Rynešová, Praha 1937.

Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad I. 1300–1450, ed. Josef Strnad, Plzeň 1891.

TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor, *Knih Tovačovská, aneb, Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Pamět obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Mar*, ed. Vincenc Brandl, Brno 1868.

Literatura

BOROVSKÝ, Tomáš – JANIŠ, Dalibor – MALANÍKOVÁ, Michaela a kol., *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010.

CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Anna, *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942.

CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Anna, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915.

ČERNÁ, Jitka – JOHNOVÁ, Radka, *Arts marketing. Marketing umění a kulturního dědictví*, Praha 2007.

ČORNEJ, Petr, *Český stát v době jagellonské*, Praha 2012.

ČORNEJ, Petr – SVATOŠ, Martin – ŠIMEČKOVÁ, Alena, *Království dvojího lidu. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989.

- ENNEN, Edith, *Ženy ve středověku*, Praha 2001.
- HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 1994.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992.
- KOZÁKOVÁ, Anděla, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: Archivum Trebonense. Sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, ed. Bartošek Vladimír Třeboň 1971, s. 11–27.
- LENDEROVÁ, Milena – KOPIČKOVÁ, Božena – BUREŠOVÁ, Jana – MAUR, Eduard (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.
- MACEK, Josef, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997.
- NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002.
- PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě III.–V.*, Praha 1939.
- SEDLÁČEK, August, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty*, Praha 2003.
- ŠMAHEL, František, *Husitská revoluce. 4, Epilog bouřlivého věku*, Praha 1996.
- ŠMAHEL, František, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002.

Rejstřík

A

Abatyše Anna a jiné sestry	9
Anežka ze Šaumberka	16
Anežka z Rožmberka	8
Anna z Blovic	31
Anna z Rožmberka	23
Anna z Rožmitálu	22

D

Dorota z Ctiněvsi	17
Dorota z Hobzí	31

H

Hedvika z Nemyšle	20
Hedvika z Rožmberka	16

J

Jitka z Janovic	22
-----------------	----

K

Kateřina z Jivovice a z Chvalkova	23
Kateřina z Pecky	31
Kateřina z Plotiště	17
Kateřina z Vilhartic	30

L

Ludmila z Rožmberka	15, 19
---------------------	--------

M

Markéta, manželka Hanuše Schlegla	21
Markéta Sedlecká od Dubu	23
Markéta Zlenická z Týnce	24
Machna z Radiče	24
Markéta z Vartenberka	16

O

Ofka z Malovic	29
----------------	----

P

Perchta z Rožmberka	17-19, 36
Perchta ze Šternberka	30, 32

Z

Zdena z Bělušovic	28
-------------------	----

Přílohy

Tabulka listin urozených žen

Rok vydání listiny	Jméno vydavatele	Urozená žena	Důvod vydání listiny	Pramen
1421	Perchta ze Šternberka	Perchta ze Šternberka	Perchta ze Šternberka vyznává, že po smrti manžela Petra ze Šternberka přechází dobrovolně na husitskou víru.	<i>AČ I.</i> , s. 149, č. 13.
1423	Abatyše Anna a jiné sestry	Abatyše Anna a jiné sestry	Anna, abatyše a jiné sestry z konventu sv. Kláry prodávají louku Martinovi z Kamenice.	<i>AČ VII.</i> , s. 624, č. 30.
1429	Mikuláš z Valdštejna	Markéta z Vartenberka	Mikuláš z Valdštejna vyznává, že Jindřich z Vartenberka a Valdštejna dal jemu a jeho ženě Markétě z Vartenberka všechno její věno.	<i>LL I.</i> , s. 112, č. 165.
1429	Kateřina z Vilhartic	Kateřina z Vilhartic	Kateřina z Vilhartic, dříve žena Jana z Hradce, všechna svá práva na Vilharticích prodává synovi Menhartovi.	<i>AČ IX.</i> , s. 254, č. 13.
1432	Janek z Ctiněvsi	Dorota z Ctiněvsi	Janek ze Ctiněvsi přiznává, že je své manželce Dorotě dlužen 50 kop grošů pražských věna a pojišťuje jí tuto částku na svém dvoře ve Ctiněvsi a jeho příslušenství a na veškerém svém dalším majetku.	SOA Třeboň, inv. č. 127, sign. ze Ctiněvsi, k. 5.
1436	Zdena z Bělušovic	Zdena z Bělušovic	Zdena, vdova z Bělušovic, vyznává, že má od svého zemřelého manžela Jíry Kováče z Kováče listinu o jejím poručenství všech dětí, které spolu měli. Zapisuje dědictví své dceři Dorotě.	<i>AČ II.</i> , s. 65, č. 13.
1437	Anna z Blovic	Anna z Blovic	Anna z Blovic odkazuje jednu kopu ročního platu konventu kláštera Černého v Plzni na zádušní mše za sebe i za své potomky.	<i>LKMP I.</i> , s. 385, č. 352.
1444	Anna z Rožmitálu	Anna z Rožmitálu	Anna z Rožmitálu se zříká svého práva na zboží, které prodává její muž Jan Smil z Křemže Oldřichovi z Rožmberka. Jedná se o práva k Husi, Prachaticům, Husinci a dalšímu zboží.	<i>LL II.</i> , s. 393, č. 457.
1445	Ofka z Malovic	Ofka z Malovic	Ofka z Malovic zapisuje všechno své věno od prvního muže svému druhému muži, Petrovi Mrackému z Dubé.	<i>AČ II.</i> , s. 70, č. 19.

1449	Oldřich z Rožmberka	Perchta z Rožmberka	Oldřich z Rožmberka přiznává, že slíbil svou dceru Perchtu dát za manželku Janovi z Liechtensteina s věnem 1000 kop českých grošů. Jan jí má přidat 1500 kop českých grošů obvěnění a pojistit její kapitál na svém panství Steireku.	SOA Třeboň, inv. č. 145, sign. z Liechtensteina 2, k. 25.
1451	Oldřich z Rožmberka	Ludmila z Rožmberka	Svatební smlouva Oldřicha z Rožmberka, který vydává svou dceru Ludmilu z Rožmberka za Bohuslava ze Švanberka.	LL IV., s. 321, č. 460.
1453	Jindřich z Rožmberka	Anežka ze Šaumberka	Jindřich z Rožmberka činí o svém sňatku s Anežkou dcerou Jana hraběte ze Šaumberka. Otec dá nevěstě 4000 uherských zlatých věna, ženich jí obvění 6000 uherských zlatých a pojistí jí celou částku na rožmberských panstvích Velešíně a Nových Hradech.	SOA Třeboň, inv. č. 159, sign. z Rožmberka 4/6, k. 54.
1453	Jan hrabě ze Šaumberka	Anežka ze Šaumberka	Jan hrabě ze Šaumberka přiznává, že dluží Jindřichovi z Rožmberka 4000 uherských zlatých jako úhradu věna své dcery Anežky, Jindřichovy manželky.	SOA Třeboň, inv. č. 160, sign. z Rožmberka 4/7, k. 54.
1453	Anežka ze Šaumberka a Jindřich z Rožmberka	Anežka ze Šaumberka	Anežka, dcera Jana hraběte ze Šaumberka a její manžel Jindřich z Rožmberka potvrzují, že přijali od nevěstina otce 4000 uherských zlatých jako Anežčino věno a zříkají se provždy dalších nároků na dědictví z jeho majetku.	SOA Třeboň, inv. č. 161, sign. z Rožmberka 4/8, k. 54.
1458	Jan z Radiče	Machna z Radiče	Jan z Radiče se přiznává k dluhu 80 kop grošů stříbrných své sestře Machně z Radiče, zavazuje se dluh splatit po její výpovědi rok předem, případně na požádání vyplatit jí nebo tomu, komu ona určí, menší částku, která by mu pak byla z dluhu stržena.	NA, f. České gubernium - guberniální listiny, inv. č. 302.
1472	Jan z Rožmberka	Anna z Rožmberka	Jan z Rožmberka činí poslední vůli. Klášteru ve Zlaté Koruně odkazuje 3000 zl. uherských, klášteru v Miličíně 2000 zl. uherských. Své manželce Anně vykazuje jako věnné statky Soběslav a Choustník; ježto však je zastavil k vedení války Zdeňkovi ze Šternberka, má jí být postoupen hrad Helfenburk.	SOA Třeboň, inv. č. 224, sign. z Rožmberka 27/8, k. 74.

1474	Bohuslav ze Švamberka	Anežka z Rožmberka	Bohuslav ze Švamberka prostředkuje smlouvu mezi Jindřichem z Rožmberka a jeho bratry na jedné straně a jejich tetou Anežkou z Rožmberka na straně druhé; Anežka bude bydlet v určeném domě v Třeboni a bratři jí zde budou vyplácet doživotní důchod v penězích i naturáliích. Po její smrti případnou tyto požitky včetně domu zpět bratřím z Rožmberka.	SOA Třeboň, inv. Č. 227, signatura z Rožmberka 5/17, k. 64.
1480	Král Vladislav Jagellonský	Kateřina z Pecky	Král Vladislav dává Kateřině z Pecky, vdově po Protivovi z Rožmitálu, právo svobodného kšaftování a dovoluje jí ustanovovat poručníky nad jejím majetkem a dědici.	SOA Třeboň, inv. č. 238, sign. z Rožmitálu 2, k. 80.
1482	Kateřina z Pecky	Kateřina z Pecky	Kateřina z Pecky, vdova po Protivovi z Rožmitálu, činí poslední vůli, jíž odkazuje všechen movitý i nemovitý majetek a zejména své důchody u úřadu v Domažlicích své dceři Markétě z Rožmitálu. Než vstoupí Markéta do manželství, má tento majetek spravovat Petr Ebrzví z Hradiště.	SOA Třeboň, inv. č. 248, sign. z Rožmitálu 3, k. 80.
1482	Anežka z Rožmberka	Anežka z Rožmberka	Anežka z Rožmberka činí poslední vůli, jíž odkazuje svůj movitý majetek a důchody, náležející k dvoru v Třeboni, svým synovcům.	SOA Třeboň, inv. č. 250, sign. z Rožmberka 27/9, k. 74.
1483	Kateřina z Jivovice a z Chvalkova	Kateřina z Jivovice a z Chvalkova	Kateřina z Jivovice a z Chvalkova prohlašuje, že jí byl vyplacen její podíl z dědictví po zesnulém otci Vojtěchovi z Jivovice a z Chvalkova jejím bratrem Benešem a že nebude uplatňovat dalších majetnických nároků.	SOA Třeboň, inv. č. 253, sign. z Jivovice a z Chvalkova, k. 19.
1486	Markéta Zlenická z Týnce	Markéta Zlenická z Týnce	Markéta Zlenická z Týnce své dědictví na Modřanech odkazuje farnímu kostelu sv. Jiljí na Starém Městě Pražském.	AČ X., s. 363, č.139.
1496	Petr z Rožmberka, Hedvika z Rožmberka a Řehoř ze Štarhenberka	Hedvika z Rožmberka	Petr z Rožmberka se svou sestrou Hedvikou a Řehoř ze Štarhenberka činí smlouvu o Hedvičině a Řehořově sňatku, podle níž obdrží nevěsta 4000 rýnských zlatých věna a 4000 rýnských zlatých obvěnění.	SOA Třeboň, inv. č. 288, sign. z Rožmberka 4/19, k. 56.

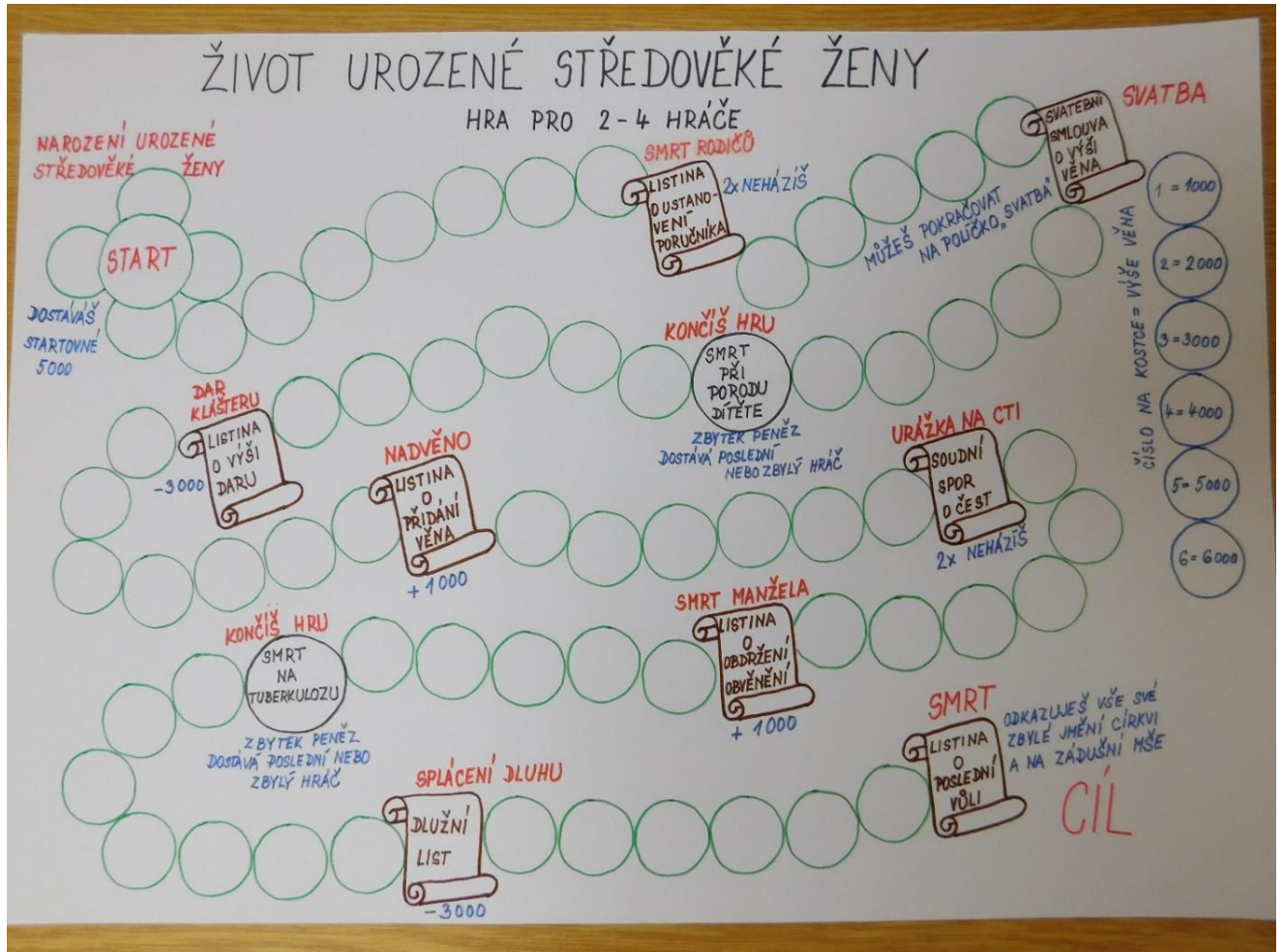
1510	Markéta Sedlecká od Dubu	Markéta Sedlecká od Dubu	Markéta Sedlecká od Dubu, dcera Jiříka Sedleckého od Dubu, prohlašuje, že jí na zprostředkování Petra z Rožmberka vyplatili její bratři Ondřej, Heřman, Petr, Jan a Václav podíl z dědictví po rodičích.	SOA Třeboň, inv. č. 320, sign. od Dubu, k. 8.
1510	Jitka z Janovic	Jitka z Janovic	Jitka z Janovic postupuje svému manželovi 1500 kop grošů, které má u Jana a Václava z Wartmberka.	<i>AC XI.</i> , s. 407, č. 224.
1511	Dorota z Hobzí	Dorota z Hobzí	Dorota z Hobzí, vdova po Markvartu z Kraselova a po Jindřichu Vajcovi z Vraného, činí poslední vůli, jíž odkazuje svůj majetek kostelu v Hlavatcích, špitálu a jmenovaným kněžím v Soběslavi, františkánům v Jindřichově Hradci a v Bechyni a některým svým služebníkům.	SOA Třeboň, inv. č. 325, sign. z Hobzí, k. 15.
1511	Mikuláš Sádlo z Vražného	Hedvika z Nemyšle	Mikuláš Sádlo z Vražného přiznává, že dluží své manželce Hedvice roz. z Nemyšle, 125 kop českých grošů věna. Za řádné vyplacení uvedené částky po Mikulášově smrti ručí Jan Lapáček ze Rzávého, Jan Mirovský z Nemyšle a Jarohněv Sádlo z Vražného.	SOA Třeboň, inv. č. 329, sign. z Vražného, k. 95.
1526	Biskup Stanislav	Kateřina z Plotiště	Olomoucký biskup Stanislav pojišťuje Kateřině z Plotiště, manželce Haška Rájeckého, věno na Velkém a Malém Rájci u Zábřeha.	NA, f. Úřad desk zemských-listiny (1351-1831), inv. č. 3783.

Tabulka manželek a vdov – přídomky

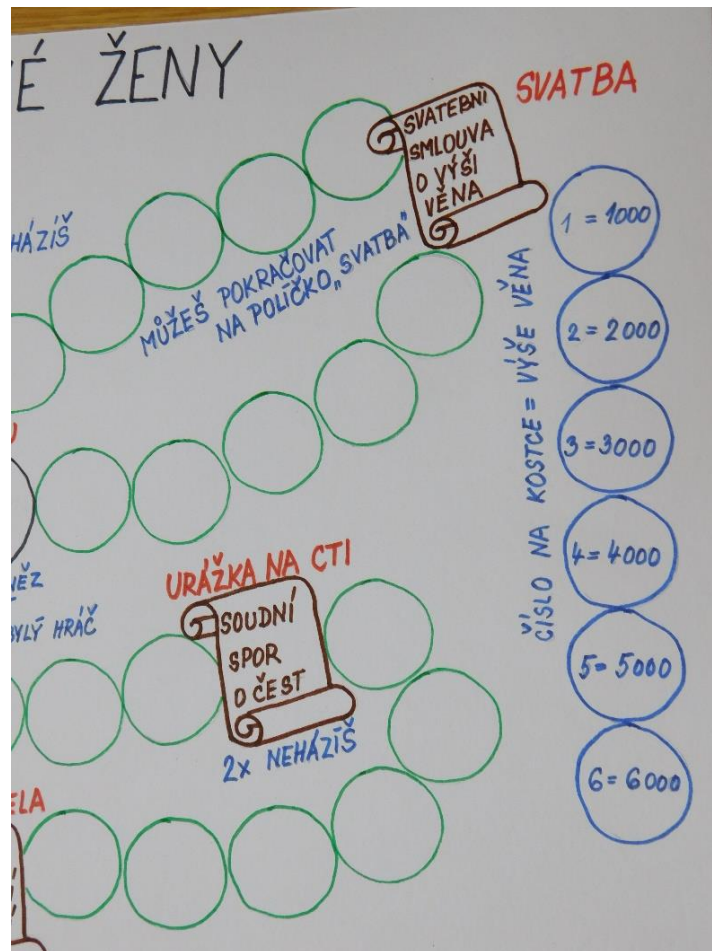
Urozená žena	Stav	Manžel	Nynější jméno	Další důležité údaje
Anežka ze Šaumberka	manželka	Jindřich z Rožmberka	Anežka ze Šaumberka	
Anna z Rožmitálu	manželka	Jan Smil z Křemže	Anna z Rožmitálu	
Dorota z Hobzí	vdova	Markvart z Kraselova	Dorota z Hobzí	Již podruhé vdovou, také po Jindřichu Vajcovi z Vraného.
Hedvika z Rožmberka	manželka	Řehoř ze Štarhenberka	Hedvika z Rožmberka	Bylo to již třetí manželství.
Jitka z Janovic	manželka	Slavata z Chlumu a na Košumberce	Jitka z Janovic	
Kateřina z Pecky	vdova	Protiva z Rožmitálu	Kateřina z Pecky	Dcera je Markéta z Rožmitálu.
Kateřina z Plotiště	manželka	Hašek Rájecký	Kateřina z Plotiště	
Kateřina z Vilhartic	vdova	Jan z Hradce	Kateřina z Vilhartic	
Ludmila z Rožmberka	manželka	Bohuslav ze Švamberka	Ludmila z Rožmberka	
Markéta z Vartenberka	manželka	Mikuláš z Valdštejna	Markéta z Vartenberka	
Ofka z Malovic	manželka	Petr Mracký z Dubé	Ofka z Malovic	První manžel byl Zdeněk Medek z Valdeka a z Týnce.
Perchta z Kravař a Plumlova	vdova	Petr Konopišský ze Šternberka	Perchta ze Šternberka	
Perchta z Rožmberka	manželka	Jan z Lichtenštejna	Perchta z Rožmberka	Přídomek "z Rožmberka" měla jako manželka i jako vdova.
Zdena z Bělušovic	vdova	Jíra Kováč z Kováče	Zdena z Bělušovic	Dcera je Dorota z Bělušovic.

Společenská desková hra

Návrh designu celé hry:

Detail políčka „svatba“:

Detail políčka „cíl“:

